

V Ljubljani, 1. sušca 1898

Štev. 5.

Leto XI.

DOM IN SVET

List za leposlovje in znanstvo.

Urednik:
dr. Frančišek Lampe.

Narodu geslo:

Dobro ti bo, ako si pomoreš sam;
Pomozi si sam, in Bog ti pomore.

Kdor ne pomaga, naj vsaj ne škodi.

Zalaga:
Urednik in lastnik.

Izhaja dvakrat na mesec.

Tiska:
Katoliška Tiskarna.

Cena na leto 4 gld. 20 kr., pol leta 2 gld. 10 kr., četrť leta 1 gld. 5 kr.;
za dijake na leto 3 gld. 40 kr.

Vsebina 5. zvezka.

	Stran
Peter Hicinger. (Spisal <i>Ž. Benkovič.</i>) [Konec.]	129
Prestar . . . (Zložil <i>F. S. Finžgar.</i>)	135
Zadnji gospod Kamenski. (Zgodov. povest. — Spisal <i>P. Bohinjec.</i>) [Dalje.]	136
Košček življenja. (Spisal <i>Žanko Barle.</i>)	142
Biserji. 30, 31, 32, 33. (Zložil <i>A. Hribar.</i>)	146
Dr. Anton Jeglič, novoimenovani škof ljubljanski. (Sp. <i>dr. Ž. Marinko.</i>)	147
Kaj bo pa jutri z vremenom? (Spisal <i>prof. dr. Simon Šubic.</i>) [Konec.]	150
Književnost	157
<i>Slovenska književnost.</i> Knjige „Matiče Slovenske“ za l. 1897.: Zabavna knjižnica „Slovenske Matice“. X. zv. — Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. II. zv. — — Sv. birma. — <i>Poljska književnost.</i>	
Razne stvari	160
<i>Naše slike.</i> — † <i>P. Emanuel Drevenšek.</i>	

Na platnicah.

Socijalni pomenki. [Dalje.]

Slike.

Josip Juraj Strossmayer	129
Gorica. (Pogled od jugo-zahoda. — Fot. <i>A. Jerkič.</i>)	136
Gorica. (Pogled s Kostanjevice. — Fot. <i>A. Jerkič.</i>)	137
Strossmayerjeva katedrala v Djakovu	145
Dr. Anton Jeglič	147
Vremenski obzorji <i>A</i> in <i>B</i>	151

Dobé se še letniki: IV. po 2 gld., V. po 3 gld., VII., VIII. IX. in X.
po 4 gld.

Listnica uredništva. Gosp. *Ž. A. V.*: Kliše za podobo I. priloge v številki 4. našega lista nam je posodilo uredništvo lista „Vrhbosne“ v Sarajevu. Ta list objavlja razne jako dobre spise o cerkvenih in kulturnih stvareh, piše preprost in lahko umeven hrvaški jezik in je zlasti duhovnikom koristen. Smemo ga vsakomur priporočiti, zadovoljen bo ž njim. Na leto stane 3 gld. 50 kr. in izhaja dvakrat na mesec na jedni poli s prilogo. — Gosp. *dr. Žanko Pajek* na *Dunaju*: Kar ste pisali o Aristotelu v „Edinosti“, sem čital. Ker je ta stvar že davno dognana in je zgodovina modroslovja o tem dovolj govorila, je prav nepotrebno, da bi se midva prepirala. Ta zgodovina ga je postavila tako visoko, da mu Vi ne morete ničesar vzeti, a meni ni treba ničesar mu dodati. Zato le bodiva dobra prijatelja še nadalje in Aristotela prav pridno — študirajva! Zdravi!

„Cvetje s polja modroslovskega“ (16ⁿ, str. 263) se dobiva pri upravnistvu našega lista za 60 kr., s pošto za 65 kr. — Opozarjamo tudi na prejšnje letnike „Dom in svet“-a.

Peter Hicinger.

(Spisal *Ž. Benkovič.*)

(Konec.)

III.

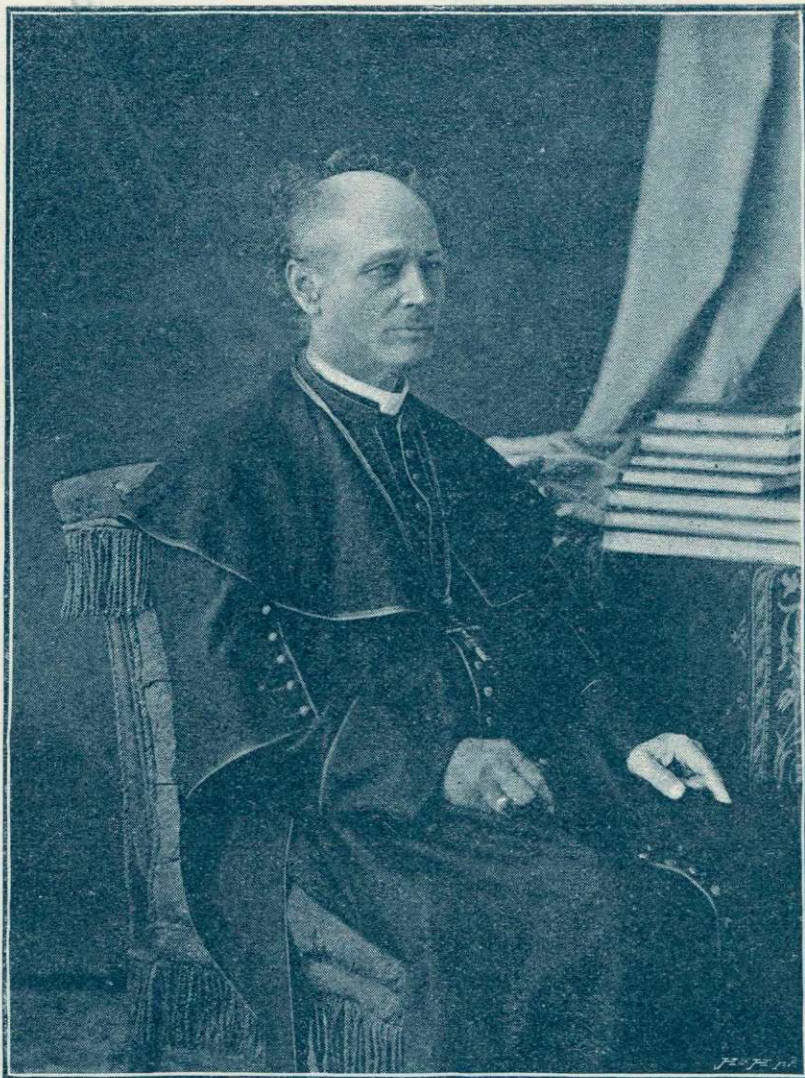
O Hicingerju velja v polnem pomenu izrek: „nomen — omen!“ Bil je v resnici vroč, ognjevit, nagel mož, ki je hitro mislil, sodil in delal; vse to pa z nekim ognjem, ki je mnogokrat škodil, največ njemu samemu.

Kakor mu je bila živa beseda resna in trda, tako je bilo tudi njegovo pero izredno ostro in pikro. Ni čuda, da je mnogokdaj naletel na odpor. Prvo peresno prasko je imel l. 1848. Hujše se je sprijel leta 1850. s Trdino in Cegnarjem v razgovoru o slovenskih pesnikih.

Najljutejši nasprotnik mu je bil Levstik. Udarila sta se v „Novicah“ leta 1858. Levstik je objavil izboren svoj spis: „Napake slovenskega pisanja“, s katerim je vzbudil občno pozornost in postavil slovenski slovnici temeljna pravila. A ta jezikoslovni radikalizem mladega Levstika je hudo užalil dr. Bleiweisa in druge stare pisatelje. Bleiweis je naprosil Hicingerja, naj mu odgo-

vori in pobije njegove dokaze. Le-ta je res kmalu nato objavil „Nekoliko kritike“, kateri je dr. Bleiweis dostavil dolgo zbadljivo opombo, češ, Slovenci nismo še zreli za ostro kritiko, ki vse le zanika in izpodbija. „Dokler

bomo — tako piše — pisatelje naše in bukve naše lahko na prste šteli, ni še čas za tisto kritiko, ki bolj sovraži, kakor ljubi, ki bolj odganja, kakor vabi. Dokler kritikarji naši ne bodo nič drugega vedeli, kakor le gramatiko gosti in germanizme grajati, ali k večjemu le „per Bausch und Bogen“ kaj psovati, kar ni ravno po njih godu, bodo malo bravev imeli, in ves njih trud bo, gledé na slovestveni blagor, le malo teka imel. Abecednih vojsk in pa gramatičnega kavsanja smo že toliko toliko

Josip Juraj Strossmayer.

imeli, da se nam naši bratje Slovani res smejati morejo. Če beremo druge časnike slovanske (in časniki veljajo za navadno merilo stopnje, na kateri se znajde jezik katerega naroda) in jih primerjamo z našimi slovenskimi, smemo ponosno reči, da nismo

zaostali za brati našimi. Čemu torej v eno mer le abecedo gosti in gramatiko?" . . .

Za Levstika se je potegnil v „Glasniku“ Fr. Cegnar, pozneje urednik sam, A. Janežič. Odgovarjala sta zopet dr. Bleiweis in Hicinger. Prvi je pod geslom: „Le pošteno!“ pisal med drugim: „Rekli smo, da hočemo kritiko, a trezno, umno, prijazno, ki bolj spodbuja in vabi, kakor sovraži in odganja. Ustavljamo se le ostri in zanikavni kritiki, ker taka kritika nima nikjer in nikoli prave pravice, toliko manj pa je primerna mali peščici naših pisateljev.“ Hicinger pa je dodal: „Še nekoliko kritike“, seveda zopet pikro, kakor po navadi.

S tem pa je dregnil v sršenovo gnezdo. Levstik je porastel v svoji jezi in v „Glasniku“ odgovoril „Gospodoma nasprotnikoma“. A urednik je spis prekinil, ker se mu je zdel preoster. S to grozno kritiko je Hicingerja popolno ugnal in slovstveno skoro uničil. Imenuje ga „gorenjskega trmoglavca“, „pater Peter Textverdreher“-ja itd., ki se je ujel v past, katero si je sam nastavil in jo zato imenuje „muscipula hicingeriana“.

Levec pravi o tem boju: „Ta srditi prepir, je-li književna kritika Slovincem potrebna ali ne, nas nehoté spominja sloveče abecedne vojske med Kopitarjem in Metelkovci na jedni, med Čopom in Prešernom na drugi strani. Kakor Kopitar v abecedni vojski, tako sta se tudi dr. Bleiweis in Hicinger v tem prepiru bolj opirala na svojo obče priznano veljavnost, nego na stvarne razloge.“¹⁾

Umevamo pač lahko ta ljut literarni boj, v katerem so se ob peresih kar iskre kre-sale. Zadela sta namreč drug ob drugega dva moža jednako delavna in navdušena za svojo stvar, a tudi jednako trmasta, ne pa jednakega duha: prvi isker radikalec, drugi odrevenel konservativec. Čeprav se moramo z Levstikovim izvajanjem do cela strinjati, vendar pa njegovega ostrega, recimo naravnost odurnega sloga nikakor ne moremo odobravati.

¹⁾ O tem literarnem boju citaj „Levstikove zbrane spise“, IV., str. 21—144, ter opombe urednika profesorja Levca str. 306—312.

In kar je najhuje: Levstiku se je Hicinger tako zameril, da ga kar ni mogel več pozabiti. Napadal ga je brez povoda celó v verzih. Uprav on je največ zakrivil, da je zaslužni mož izgubil poslej ugled in veljavo. Strupeno ga je osmešil v pesmi: „Hicingerjeva novoletna noč 1860“, kjer mu polaga na jezik te-le besede¹⁾:

Slovenija blaga, ti upanje moje!
Gorél sem vedno za koristi vse tvoje,
Pisal sem od kamnov in zgodovine,
Krog sebe sem trosil jezikovne luščine,
Celó kratka obleka kočmavka
Bila je moje slave oznanjeavka . . .

V pesmi „Slovensko slovstvo“ prilaga zopet brco Hicingerju pojoč:

Koseski iz Trsta hodi na Nemce,
Pod koši oprtnimi diha težko;

— — — — —
Zato Slovenci mu orgljamo hvalo,
Pred orgljami Bleiweis visoko čepi;
Pa Terstenjak slavni mehove pritiska,
I Hicinger Peter mu himno reži.

Kakor je pisateljevanje zagrenilo Hicingerju marsikatero uro, tako mu tudi v ostalem delovanju sreča ni bila mila.

Po dvanajstletnem kapelanovanju je postal samostojen dušni pastir ali podžupnik (lokalist) na majhni župniji Pod-lipo pri Vrhniku. Zaradi slabega gmotnega stanja skoro ni mogel živeti; zato je večkrat prosil za boljše župnije na vse strani. Skliceval se je na svoja izvrstna spričevala, na svoje pisateljske zasluge za cerkev in šolo, na dela, katera je zvršil v prid podlipski župniji, pa vse je bilo zaman. Ljubljanski stolni kanonik Jurij Zavašnik (Sauaschnigg), ki je bil škofijski šolski nadzornik, nasprotoval mu je povsod, kjer je le mogel. Mož je zeló nemškutaril, a Hicinger mu je večkrat brez ovinkov povedal golo resnico, katere pa slišati ni mogel in hotel. Zato sta si bila navskriž. Knez in škof Anton Alojzij Wolf je sicer Hicingerja jako cenil; leta 1849. ga je hotel pozvati kot profesorja za dušno pastirstvo v ljubljansko semenišče. A Zavašnik je prodril s svojim kandidatom, dobrovskim župnikom

¹⁾ Levstikovi zbrani spisi, II., str. 89—94 in 83.

Poklukarjem, ker je bil sam dobrovski rojak. Pozneje je bil Hicinger na tem, da bi postal stolni kanonik, a tudi to mu je ljubeznivi nasprotnik preprečil. Prosil je za Dobrovo in druge župnije kar po vrsti, a vselej mu je izpodletelo. Večkrat je prišel v Ljubljano moledovat, naj ga vendar premesté, a z vsakim gospodom se je skoro sprl in zato ni nič dosegel. To je poštenega moža tako žalilo, da je izgubil vse zaupanje do svojih stanovskih tovarišev in postal „misanthrop“. Ko je prišel nekdaš peš v Ljubljano, opazil je, da je med potjo izgubil jedini petak, katerega je imel s seboj. Šel je iskat prenočišča k nekemu prijatelju, a ker ga ni bilo doma, ni hotel iti nikamor več; prenočil je pod milim nebom na Mirju.

Leta 1856. mu je pisal škof Wolf, naj potrpi, da mu kmalu poskrbi boljše mesto. A škof je umrl in Hicinger je bil še vedno Pod-lipo. Ko se je 1. 1859. izpraznila župnija postojnska, napel je vrhniški dekan in častni kanonik Andrej Pečar vse svoje sile, da to mesto dobi Hicinger. To pot se mu je prošnja uslišala. Dné 6. vinotoka 1. 1859. se je z veseljem preselil na svoje novo mesto kot dekan in župnik.

V Postojni je vkljub skromnim dohodkom živel vendar-le jako srečno in zadovoljno. Pozneje so mu ponujali Vrhniko, a od Postojne se ni hotel več ločiti. Že Pod-lipo so ga radi obiskovali razni znameniti slovenski možje, n. pr. dr. Bleiweis, Trstenjak, Verne in drugi. V Postojni pa je bilo njegovo župnišče nekako središče ljubljanskih in tržaških domoljubov. V Trst je rad zahajal k svojemu prijatelju izza mladih let, k škofu dr. Jerneju Legatu, k proštu Mihaelu Vernetu itd. V tamšnjem benediktinskem samostanu sta živeli dve njegovi sestri kot redovnici: M. Petronila in S. Bartolomeja.

Zadnja leta svojega življenja je bil radi raznih okolnostij po duhu in srcu bolj v tržaški nego v domači ljubljanski škofiji. Mož je veliko trpel. Omenili smo že nekatere njegovih bojov, a prišli so še drugi. Proglasili so ga nekateri za nemškutarja in za vladnega kimovca.

Vipavskega dekana Grabrijana je vlada odstavila od šolskega nadzorništva in začasno isti okraj poverila Hicingerju, ki je ta posel sprejel, a le zato, da bi preprečil še večje zlo. S tem se je večini svojih stanovskih tovarišev hudo zameril. — Uprav tedaj so postojnski narodnjaki hoteli ustanoviti čitalnico in v ta namen porabiti staro kazino. Hicinger jim je naznanil, da z veseljem pristopi čitalnici kot člen, a z večino tržanov je trdil, da se kazina ne sme v to porabiti. To res kočljivo stališče njegovo mu je nakopalo še več sovražnikov, ki so ga napadali javno v časnikih. On pa je v „Laibacher Zeitung“ objavil piker članek „Deutsch und Slovenisch“, v katerem se po svoji navadi srdito zadira nad Mladoslavenci, češ da hočejo vse prevrniti in staro zavreči, in da čitalnica vsaka svojo žvrgoli.

Leta 1866. dné 27. kimovca je bil Hicinger izvoljen odbornikom „Mat. Slovenske“. Že tedaj je bila vojska zaradi tajništva. Pri neki seji sta on in dr. Toman precej ostro zgrabila „mlade“ in dekan Hicinger je trdil med drugim, da to, kar smo Slovenci dosegli, dosegli smo le po mnogoletnem trudu izkušenih rodoljubov, in je pikro omenil: „Še vi niste hlač nosili, ko smo mi za slovenščino se trudili“. Koroški „Slovenec“ pa je na to odgovoril: „Kar se tiče gosp. Tomana, ki se je precej hudo razsrdil nad nekaterimi rogovileži, katerim narodna reč ni sveta, in kateri bi le radi razdirali, smo preverjeni, da ni tako hudo mislil. Novi odbornik gospod P. Hicinger pa nam je povedal ta dan svojo morebiti največo zaslugo za slovenstvo, da je namreč že leta 1829. za domovino — hlače nosil! Slava torej slavnemu varihu postojnske kazine!“

Drugo pot ga je dopisnik prijel še ostreje: „Sloveči naš zgodovinar in slovenski pisatelj, Peter Hitzinger, je spoznal, da kazina že 25 let stoji in se mora zato ohraniti kot starina . . . Koliko je ta nekdanji domorodec pisal zadnjo dobo naš narod in slovensko reč zasramovaje in zaničevaje, to je komaj verjeti; res „Ljubljanka“ je dobila pravega moža! Žalostno je, da se tako zgubi

slovenski pisatelj, ki je svojemu narodu že dosti koristil, v prejšnjih letih bil med našimi prvimi možaki, sedaj se pa tako ponižal, da v nam sovražen list pisari in nas sramoti. S takim obnašanjem se ne pridobiva ljubezen slovenskega naroda, tudi ne spoštovanje osebno, če se značaj spreminja kakor plašč po vetru. Škoda za tako učnega moža!“

Hicingerja je to silno žalilo, zlasti ker je slutil, da ga raznaša tisti, ki je njemu najbližji, ki bi mu moral težko breme le lajšati. Lotila se ga je misel, da ga ves svet sovraži; zato si ni upal več v nobeno družbo. Pri sestri svoji v kuhinji je posedal po cele ure in čital. Večkrat pa je s solznimi očmi vzdihnil: „Skrbi pa ujedci me bodo končali.“

Kakor je bil nagel v vsem svojem postopanju, tako je bila nagla tudi smrt njegova, katero je povzročilo njegovo neutrudljivo potovanje po uradnih in znanstvenih potih. Kot okrajni šolski nadzornik je hotel koncem šolskega leta vse šole obiskati in biti pričujoč pri zadnjih izkušnjah. Bilo je koncem šolskega leta 1867. Meseca velikega srpana se je peljal v Razdrto k šolski izkušnji. Predno je šel v šolo, obiskal je grajsko razvalino v bližini. A ko je preskočil neki jarek, padel je tako nesrečno, da se mu je nevarna bolezen kila, katera ga je trla že 27 let, zelo shujšala. V hudih bolečinah je vstrajal v šoli do konca. Vkljub veliki nevarnosti se je vozil potem še cel teden na razne kraje obiskavat šole. Dne 28. vel. srpana je bil v Senožečah. Jako bolan se je vrnil domov in obležal. Iz Ljubljane je brzojavno poklical dr. Fuxa, ki ga je takoj drugo jutro operiral. Bolnik je grozno trpel in izgubil mnogo krvi. Potolažen s svetimi zakramenti je prosil, da so ga položili na tla, upajoč, da mu odleže. A še isti dan, 29. velikega srpana l. 1867., nekoliko pred polnočjo je umrl v strašnih bolečinah na golih tleh sloneč ob svoji sestri Elizabeti, star 55 let.

Hicinger je bil trd Gorenjec, srednje, čvrste postave brez posebnih telesnih lastnostij. Vnanjost njegova in kretanje sploh,

zlasti pa trda, osorna beseda ni imela prav nič prikupljivega na sebi, pač pa je le odbijala. A pod trdo grčavo skorjo je utripalo najblažje srce. Poznal je dobro svojo največjo hibo, s katero je zagrenil sebi in drugim toliko ur. Krotil je to odurno vihravost; žal, da se je otresti ni mogel!

Kadarkoli je zvedel kaj nepovoljnega in neljubega, razvnel se je takoj do srditosti; a jeza ga je hitro minula. Govoril je rad z vsakim človekom in vsakemu rad svetoval. Zlasti tistim se je kazal prijaznega in celó hvaležnega, nad katerimi je kdaj po krivici zrojil in jih užalil, a mu tega niso zamerili, ker so ga poznali.

Nikakor ga ne moremo hvaliti, da se je umikal celó svojim stanovskim tovarišem, a tega ni bil on sam kriv. Prišel je rad med nje, a največkrat se je nenadoma in nevoljen poslovil. Nekateri so ga nalašč dražili dotlej, da je ozlovoljen zarohnel, in potem so planili čezenj. V tem zbadanju je tičalo pač velik kos zavisti do vrlega moža, čegar ne malih zaslug ni bilo moči utajiti. Toda kaj naj rečemo o takih burkah? Mirnega, treznega človeka izvabiti z izzivanjem ven iz hiše, potem pa, ko se prikaže, s kolom in kamenjem nanj planiti: to gotovo ni bilo niti dostojno niti častno za dotičnike!

Lepo ga je opisal Davorin Trstenjak, ki ga je l. 1858. obiskal Pod-lipo. Piše namreč: „Gospoda Podlipskega ni bilo doma, zato mi je dobra ura ostala za premišljevanje sreče in nesreče človeške. Tedaj tukaj stanuje naš učeni rojak! Tukaj, kjer ni mogoče obćevati z učenimi ljudmi, — kjer ni knjigarne, pa tudi ne potrebnega denarja, da bi si človek mogel kupiti duševne hrane, — tukaj tedaj spravlja neutrudljivi mož bogate plovce bistrega svojega uma na dan! O tem samotnem kraju pač popolnoma velja angleški izraz: ‚to enjoy one’s self.‘ Zato blagor temu, kdor dosti v sebi samem ima! Tak povsod lahko živi po besedah modrega moža, ki pravi: ‚Der viel an sich selber hat, gleicht der hellen, warmen, lustigen Weinachststube mitten im Schnee und Eise der Decemberrnacht.‘ Tako tudi samota svoje dobro ima.

O mraku pride ljubljeni prijatelj domov. Dala sva mu s tovarišem mojim ugibati: kdo da sem? Pa ni uganil zastavice. Ko mu rečem, da sem Vicko (t. j. Davorin Trstenjak), poštena vrbovska duša, se mi ginjen vrže na prsi in — „zwei Herzen und ein Schlag!“ je zaklical tovariš moj (ki je Trstenjaka v Pod-lipo spremil). — Ker je temna noč že svet pokrivala, sva na povabilo ljubega prijatelja pri njem čez noč ostala. Slovenski pisatelj sicer nima šampanjca za svojega gosta, a ima kos domačega kruha pa — pošteno srcé. Dišala nama je večerja bolje, kakor da bi nama bil dal kak bogatin v krasni sobani najdražji soupé. Med prijaznimi pogovori so nam ure pretekle, da sami nismo vedeli kako . . . Drugi dan sva z mojim častivrednim spremljevalcem zapustila mirni podlipski kraj. Podlipskega pa je obletela pri najinem odhodu srčna otožnost, in solze, katere so z lica padale na zemljo, v kateri tiči močna korenika mile lipe, nama so bile zrkalo — v ginjeno njegovo srcé. Slovo je-maje in spomnivši se mnogih puščic, ki so na oba naju letele poslednja leta, sem rekel prijatelju: „Macte! venient, qui sine offenso, sine gratia judicent, etiamsi nunc omnibus tecum viventibus silentium livor indixerit.“

Da, tak je bil Hicinger v resnici!

Trudil se je neumorno in do skrajnosti nesebično. A za vse to je dobival malo priznanja in zahvale, tem več pa prerekanja in graje. Kranjska kmetijska družba in zgodovinsko društvo sta mu že l. 1849. izrekla svojo zahvalo. Hrvaško „društvo za povjestnicu i starine Jugoslavenah“ ga je l. 1858. izvolilo svojim častnim udom. Kot okrajni šolski nadzornik je jako vestno opravljal svoj posel. Največ po njegovem trudu se je ustanovila v Postojni obrtna dekliška šola. L. 1864. je sprožil tudi misel, naj se tu ustanovi realna gimnazija.

To vsestransko njegovo delovanje je bilo vzrok, da so ga neprijatelji razvpili za književnega šušmarja. Levstik mu je očital:

Sam je bil svoje slave vesel,
In svoje modrosti in svojih strun,
In je široko raztezal kljun

Od tacih samovoljnih rečij,
Ki se mu o njih še sánjati ni.

Njemu samemu pa polaga na jezik te-le besede:

Slovenec bom zmerom rogovilil,
V vsako lajno nos bom silil,
Dokler ne povrnem se k blatu domu.

Kdor tako presoja njegovo delovanje, dela njegovemu spominu veliko krivico. Hicinger je pisal iz veselja do dela in iz ljubezni do naroda. Imel je ta srečni dar, da mirovati nikoli ni mogel in da je znal povsod pravo pogoditi. Torej je v vse stroke posegal, o vsem hotel govoriti in pisati, ne iz nekakega veterinjaštva ali iz domišljavega ponosa, temveč iz idealne navdušenosti za dobro stvar. Bili so namreč v oni dobi slovenski pisatelji še jako redki, zlasti še taki, ki so se resno bavili s kakimi znanstvenimi studijami. Hicinger je dobro čutil ta nedostatek, zato se je sam trudil toliko več. Srečen bi bil slovenski narod, ko bi imel v onih letih še nekaj takih mož, kakor je bil Hicinger.

Največ se je baval z zgodovino. S svojimi studijami je obogatil ne le slovensko slovstvo, temveč znosil skupaj tudi obilo gradiva za domačo zgodovino. Sicer ni napisal do cela dovršenih razprav; saj to tedaj pri nas niti ni bilo mogoče. A pisal je vezanimive monografije, v katerih je podal zanesljivo podlago bodočim zgodovinarjem za nadaljne temeljitejše studije. Njegova izvajanja so mnogo bolj zanesljiva nego Trstenjakova, ker se ni dal premotiti od prevelike domovinske ljubezni, da bi pisal sanjave članke o slovenski prošlosti.

Jezik v njegovih spisih je jako lahek, za tisto dobo prav dober. Levstik ga je po krivici zbadal, češ, da mu slovnica očita:

Odkar je Marko slovenščino pačil,
Odkar je Primož Trubar koračil,
Ni bilo take neveščine več na svetu,
Ko jaz po gospodu Hicingerju očetu.

Seveda tako krepkega in čistega jezika ni pisal, kakor ga je pisal Levstik sam. A pomisliti treba, da je bil Levstik le jeden, in da vsi pisatelji niso mogli biti — Levstiki. Bilo jih je cela garda proslulih môž

tedaj, ki so pisali mnogo slabejši jezik, nego Hicinger, pa zaradi tega zavzemajo vendar-le častno mesto v zgodovini slovenskega slovstva. Dr. Bleiweis je pravo pogodil, ko je trdil, da sama kritika, zlasti tako ostra, kakoršno je pisalo Levstikovo pero, Slovencev ne bo še osrečila, če se ne bo več pozitivno delalo. In uprav Hicinger je bil mož, ki je gledal le bolj na jedro in na duha nego pa na lupino in obleko. Prenapetim „slovničarjem“ je zapel:

To se mi čudno zdi:
Črkice se drži
Vsak iz vse moči;
Kakor da črkica
Bila modrost bi vsa,
Bila bi sreča vsa.

Zaslug, katere si je pridobil s svojimi zgodovinskimi in nekoliko tudi z drugimi spisi, mu vsa prerekanja Levstikova niso mogla in ne bodo mogla zmanjšati ali celó utajiti!

Kaj pa: je-li Hicinger zadnji čas svojega življenja res bil renegat — nemškutar? Tudi to se mu je očitalo po krivici. Pomislimo na ona leta, ko so se čitalnice jele snovati! Kako je vse vrelo med narodom! Slovenstvo je šlo v skokih naprej. Bilo je dokaj izkušenih, v svojih nazorih nekako odrevenelih mož med rojaki, katerim ta vihravost ni prav nič ugajala; želeli so mirnega in počasnega razvoja in napredka slovenski ideji. Imenujmo jih retardiste, a renegate jih ne smemo nazvati! Takih retardistov ima vsaka doba, vsaka nova ali oživiljena ideja več ali manj; in taki možje so v marsičem koristni razvoju in dobri stvari, marsikdaj pa celó potrebni. In tak na vse strani preudarjajoč, trezen, večkrat vkljub svoji ognjevitosti tudi prepočasen mož je bil naš Hicinger. S to svojo taktiko pa ni prav nič predrugačil svojega prvotnega narodnega mišljenja. Že leta 1848. je razvil v pesmi „Slovenije zmaga“ svoje narodno geslo. Med drugim poje:

Ved'la je, in ve boj'vati
Se za svojega cesarja;
Sama vendar napeljati
Noče vojnega viharja:
Mirno zmago če Slovenja!

Malo zna od bojev peti,
Žal po zgubah glas ji vzame;
Raj' darí miru po sveti
Ona prepevati jame:
Mirno zmago če Slovenja!

Tem svojim „miroljubnim“ narodnim načelom je ostal zvest do zadnjega izdihljaja, ne da bi svoj narod zatajil. Da je objavil oni res kočljivi svoj članek v „Laibacher Zeitung“, se je pozneje kesal. Oglasil pa se je zato v tem časniku, ker tedaj družega ni imel na razpolago; koroški „Slovenec“ pa njegove polemike ni maral sprejeti.

Da je res ostal vedno iskren narodnjak, priča njegova skrb in požrtvovalnost za probujo in razvoj narodnega šolstva. Narodnim učiteljem je bil najboljši prijatelj in zavetnik. Že l. 1848. se je javno potegoval za ravnopravnost Slovencev v šoli in uradu. Ko so se pa tekom časa pokazali mnogi nedostatki v uredbi slovenskega ljudskega šolstva, oglasil se je iznova leta 1866. s predlogom, kako naj se učni red izpremeni ter sploh šolstvo reorganizira.

Uprav to mu je najbolj zagrenilo zadnje dni njegovega življenja, ko je videl, da mu je v zahvalo za tolike trude pritisnjen pečat — narodnega odpadnika, in ko se je čutil radi tega osamljenega!

Pisal je do zadnjega. Slovenil je neki molitvenik in zgodovinsko povest „Lidija“ iz časov Marka Avrelija. Hranil je pa tudi veliko znamenitega gradiva, nabranega iz raznih virov, o kranjski zgodovini. Te rokopise je kupil od pokojnikove sestre postojnski okrajni glavar Anton Globočnik za 40 gld. in ta jih je izročil kustosu ljubljanskega muzeja Karolu Dežmanu. Pozneje jih je dobro rabil Avgust Dimitz pišoč obširno svojo zgodovino kranjske dežele. A Hicingerjevih zapiskov nikjer ni omenil. Kje so sedaj ti spisi, ni znano. Tako je vrli mož še po smrti za svoja dela prejel le nehvaležnost!

Kot duhovnik je bil Hicinger vedno in povsod vzoren dušni pastir, pobožen, marljiv, postrežljiv: zato vsem priljubljen. Preveval ga je pravi cerkveni duh brez vsake jozefinske ali janzeniške primesi. O tem nam pričajo najbolj vsi njegovi spisi. Vpeljal je

nove bratovščine, popravljaj je cerkve. Posebno skrb je imel za lepo in snažno cerkveno opravo. Čeprav vedno ubog, je potrosil mnogo denarja iz lastnega žepa v cerkvene namene. Zato mu je škofijstvo, poznavajoč njegove nepreugodne gmotne razmere, nekoč celó prepovedalo, da ne sme iz svojega denarja plačevati v isto svrho. Ako mu je nedostajalo denarja za cerkev, je sam tesal in slikal cerkveno opravo in celó sam šival duhovno perilo in obleko. Včasih je sam plezal po lestvici v cerkvi in oltarje krasil.

Le nereda in umazanosti na svetem mestu ni mogel trpeti. Bil je res duhovnik po božji volji, brez dvoma mnogo boljši nego jeden ali drugi njegovih tovarišev, ki so tako neusmiljeno nanj pritiskali in mu porogljivo metali polena pod noge!

Nad 30 let že počiva vrli mož v hladni zemlji brez spominika. Pač pa so nekateri še njegovo gomilo ometavali s kamenjem natolcevanja in obrekovanja. Upam, da je moje pero vsaj to kamenje odvalilo in možu zasluženo, a ukradeno čast vrnilo.

Prestar . . .

Meglà po zraku, da te reže v lice,
Po cesti sneg ti škriplje pod nogo;
Na roke vsak natiče rokavice,
Kdor se ne greje za pečjo.

Pri peči res prijetno je sedeti —
In časniki v roke, pipo med zobe —
Tako po dvoru skozi okno zreti,
Kjer lačni vrabci se podé.

Nerodna hoja. Čuj! Nekdo potrka.
„Nikdar pokoja ni, nikdar mirú!“
Renči gospod pri peči, jezno hrka,
„Spet kdo brez dela, brez domú!“

„Naprej!“ Počasi se odprejo vrata.
Prileten mož od mraza drgetá,
Razhojena oba sta mu podplata,
Na suknji luknja mu zijá.

„Kaj hočeš? Hitro, hitro, ne utegnem!“
„Oh, dela prosim, dela vas, gospod.
Sicer od glada v jarku tu pognem,
In zmrznem v zimi ostrí tod!“

Poglejte, roke moje so žuljave,
Utrjene pri delu in krepké,
Oh delal bom, če prav so mi krvave,
Samo da še me preživé!“

„Pri nas za take starce ni nič dela,
Za nas le mlade, krepke so moči;
Če nimaš strehe svoje, ne odela,
Pa zmrzni, kaj me to skrbi!“

Iz gorke sobe mož na mraz odhaja,
„Pa zmrzni“ po ušesih mu doní.
Po žilah kri se strja in zastaja,
Ko se za greh svoj pokorí.

Za greh? Oj misel satansko strupena!
Za greh, ker stroj izrabljen sem — prestar.
Res, grozna krivda, nikdar odpuščena,
Zato umri gladú — prestar!

F. S. Finžgar.

Zadnji gospod Kamenski.

(Zgodovinska povest. — Spisal *Peter Bohinjec.*)

(Dalje.)

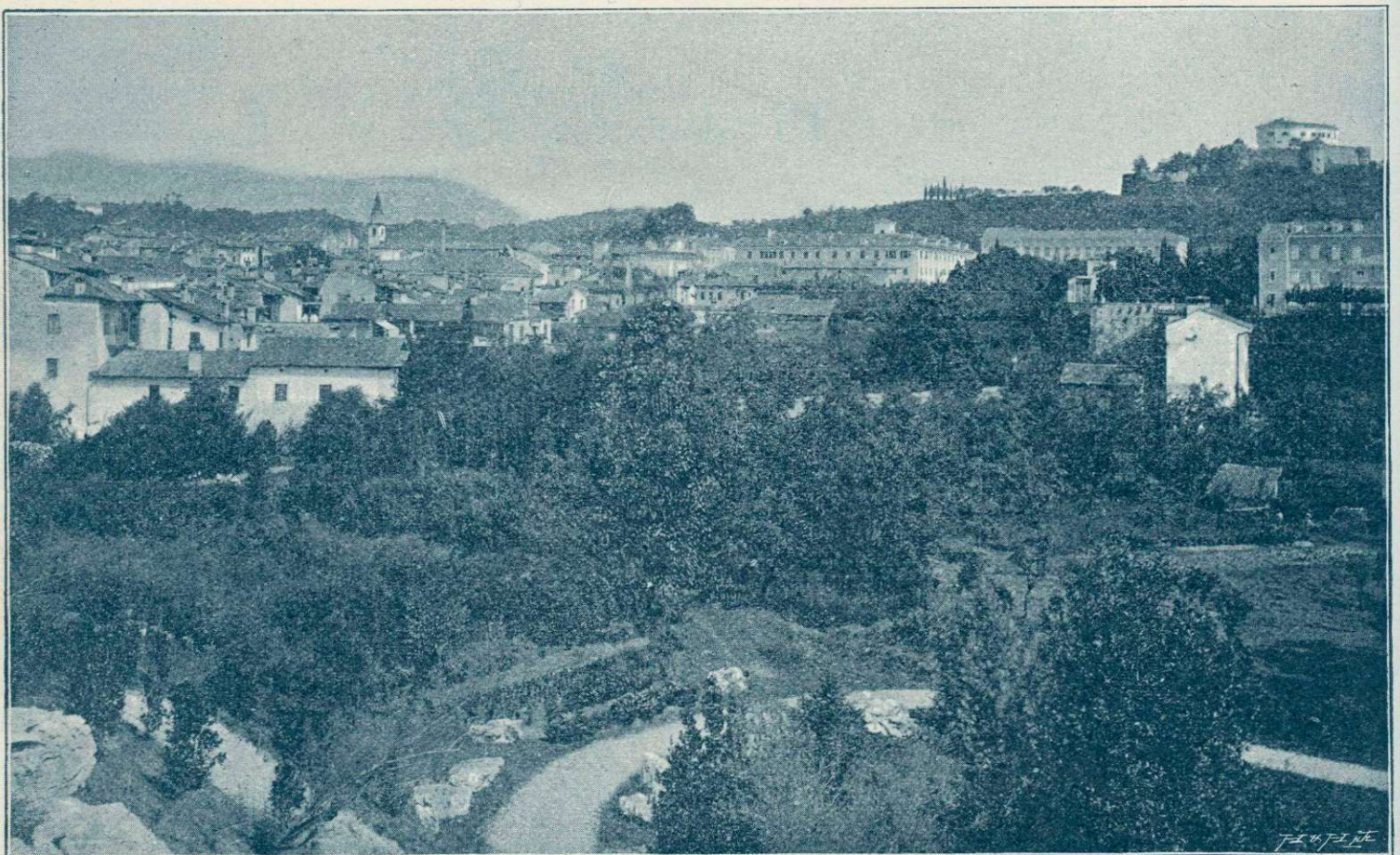
IX.

Nič ni tako skrito,
Da bi kedaj ne bilo očito.

Nar. pregovor.

Leta 1474. je bila slaba letina. Kobilice so se usule po žitih in strniščih ter požrle vse žito tako, da je nastala lakota naslednjo

zimo. Ni čuda, da je bilo takrat in pozneje veliko število siromakov, ki so se gnetli krog velesalskega samostana in prosili kruha. Lakota je prignala k samostanskim vratom celó take, ki so vedno živeli v izobilju. Tudi Martin Cucelj, ki se je rad pobahal, da mu nikoli ničesar ne manjka, dasi nima niti

Gorica. (Pogled od jugo-zahoda.)

Fot. A. Jerkič.

hiše svoje, prišel je s potrjim telesom pred samostansko poslopje.

Bilo je na veliki četrtek 1. 1475. Župnik cerkljanski, Kancijan Vidovec, je opravil sv. opravilo v cerkvi. Po maši se je zbrala pred porto brezštevila množica ubožcev, ki so čakali miloščine iz ustanove, ki se je delila vsako leto na ta dan. Brizenski škof Konrad je namreč volil 20 mark srebra za ubožce velesalske okolice s pristavkom, da

se vsako leto na veliki četrtek napeče kruha, ki se ima razdeliti med nje. Prednica velesalskega samostana, Jera Plazil, se je prikazala takoj po službi božji pri porti, in samostanski pisar je že sedel pri svoji mizici na hodniku. Vpričo so bili tudi gospod Kancijan, gospa Katarina s Kamna in Rotija. Pisar je klical imena, in gospa prednica je delila kruh, ki ga je bila velika kopica na dolgi mizi, in dekleta so ga še vedno prinašale.

Ko pa je bil samostanski pisar pri kraju s svojim imenikom, ostalo je še mnogo ljudij, ki bi bili radi kaj prejeli iz rok predničinih. In res je Jera Plazil še delila, dasi ne tako velikih štruc in hlebcev kakor poprej klicanim.

Med temi nepovabljeni je bil Martin Cucelj. Ni bil tako srčen kakor sicer, in poznalo se je, da ga lakota tare.

„Temu ne!“ zakliče Rotija gospej Katarini in pokaže na Cuclja.

Kamenska gospa je takoj spoznala sključenega berača in pomignila prednici, govoreč polglasno:

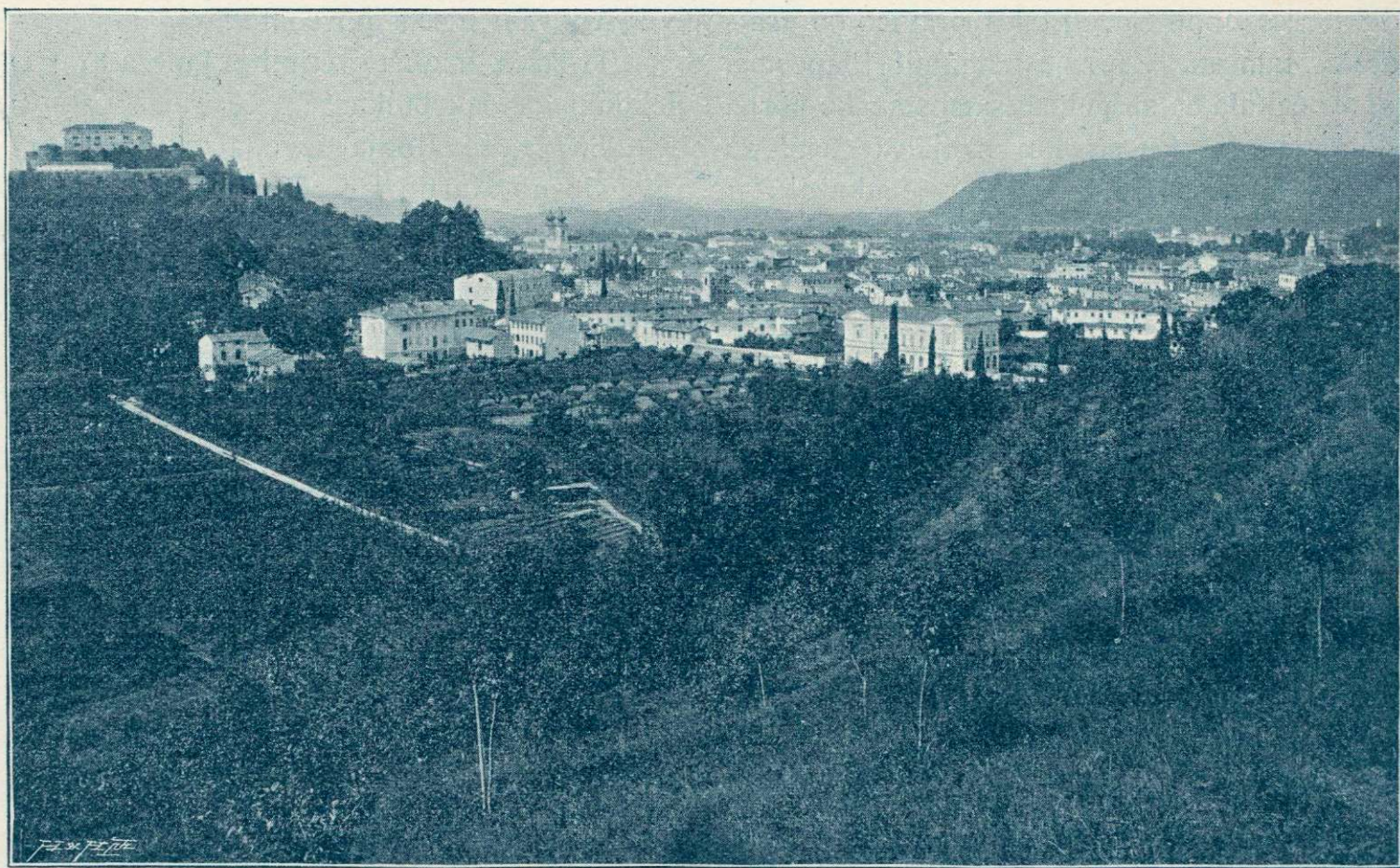
„To je tisti Cucelj, ki krade po gozdu.“

Martin je takoj zapazil Katarinino vedenje, in ko prednica reče Cuclju: „Vi si tako sami poiščete živeža, vam ni treba nikogar prositi“, tedaj Cuclju zažaré drobne oči, obraz se mu podaljša in s pestjo zapreti proti Katarini, rekoč:

„Le čakaj!“

Pisar je bil vidno vesel, da ima priliko vendar jedenkrat pogledati temu zvitemu Cuclju v oči. Takoj skoči izza mize in reče:

„Aha, ti si tisti škorpijonarček, kaj ne?“

Gorica. (Pogled s Kostanjevice.)

Fot. A. Jerkič.

„Sem, sem, ako te je volja vedeti“, odgovori osorno Martin.

„Zakaj pa vedno lažiš tihotapsko po naših vodah in naši bukovini, in celó ribe v samostanskem ribnjaku ti menda niso prepovedane? Kdo ti je dal to pravico?“

„Imam pravico hoditi in loviti povsod, koder je gospodaril rajni gospod Friderik Kamenski, koder je ukazoval gospod Jakop in tudi tam, kamor seza pravica samostanska.“

„In kdo ti je dal to pravico, presrečni Martin Cucelj?“ popraša še jedenkrat pisar, nasmehnivši se predrznemu beraču.

Prednica in druge nune so že izginile izpred ljudij, ko je pisar začel izpraševati Martina, poslušale so pa od daleč pri odprtih dverih.

„Nihče drugi, mogočni gospod pisar, kakor grajščak Friderik, in ponovil je to pravico njegov brat Jakop.“

„Izkaži se!“ napade ga zopet pisar.

Martin Cucelj poseže v nedrije in privleče na dan svetinjo, katero je bil ukral obešenemu Janezu Šornu pred cerkvico sv. Ra-degunde.

„Ná jo.“

Pisar pogleda veliko svetinjo. Odpre jo in notri res najde zapisano na oslovski koži, da ima pravico do vseh grajščinskih lovov, kdor se izkaže s to svetinjo. Grajščak Friderik je dajal take svetinje svojim prijateljem, da so se mogli brez skrbi kratkočasiti z lovom na njegovih posestvih. Pisarju so bile znane take svetinje, toda dvomil je, ali je res dobil Cucelj tako pravico od grajščaka samega. Zato je namignil hlapcema, ki sta čakala na stopnicah samostanske porte.

Predno je Cucelj kaj sanjal o tem, že sta ga hlapca prijela in pisar je ukazal:

„V ječo ž njim!“

Robata kletvica je spremljevala Martina v samostansko ječo. Nič kaj posebno pa ni bil vznemirjen. Mislil si je: v ječi mi bodo dali vsaj jesti, ker mi niso hoteli dati kruha na porti. Skrbelo ga ni nič. Rekel pa je hlapcema, ko sta ga zapuščala: „Fanta, ne pozabita, kaj znam jaz! Saj me poznata.“

Ključni v vratih so zarožljali in hlapca sta se strahoma vračala iz podzemeljske kleti. Slišala sta, da je Martin sin čarovnice in to jima je gomazelo po glavi.

Ko pa sta hlapca Cuclja odgnala, takoj so nune pristopile bliže, in pisar jim je pokazal označeno svetinjo. Gospa je poznala take vrste svetinje, toda nič se ni rada spominjala tega, ker je vedela, da so to le nasledki Friderikove lahkomisljenosti.

Vse drugače pa se je stvar obrnila, ko je Rotija vzela v roko dotično svetinjo.

„Oh, to je svetinja mojega očeta!“

„Takih je več, Rotija“, odvrne ji Katarina.

„O, ta je očetova, poznam jo dobro. Le pogledjte! Tukaj sta urezani začetni črki mojega očeta: *Ź* in *Š*.“

Sedaj se spogledajo. Pisar pa dé ravno-dušno:

„Torej ta nepridiprav se mi je lagal.“

„Za tem tiči neka tajnost. Gospod pisar, pozvedite vse potrebno in mi sporočite!“

Gospa prednica spravi svetinjo in odide po dolgem hodniku v svojo celico. Druge nune so šle za njo.

Pisar pa je del gosje pero za uho, spise pod pazduho in korakal po stopnicah v svoje stanovanje za samostanom, kjer so stala gospodarska poslopja.

Ko je pisar odkosil, pokliče dva hlapca, da mu pripeljeta Martina iz ječe in ga dobro ukleneta. Martin Cucelj je kmalu nato stal pred samostanskim pisarjem, ki ga je nagovoril:

„Povej, kdo ti je dal ono svetinjo!“

„Ali vam nisem povedal?“

„Ti lažeš. Ime na svetinji je Janeza Šorna, nekdanjega oskrbnika.“

„To je že Rotija izvohala“, odgovori ravno-dušno Martin Cucelj. „A kaj se bova menila o tem, gospod pisar: povem vam rajši kaj bolj zanimivega. Meni je tako vse jedno, ali izdam to skrivnost ali jo zakrivam. Zakaj zdi se mi tako, da so moje ure seštete. Grajščake sem imel v rokah, toda vas ne uženem. Že vidim, da ne. Mislim pa, da boste postopali z menoj tako, kakor vam bode hvaležnost narekovala. Jaz nisem tako neumen, kakor si morda vi mislite. Dokazal vam bom to takoj. Za to pa poiščite v svoji omari ondi tisto pismo, v katerem je cesar Friderik potrdil med drugimi pravicami leta 1444. tudi to, da ne pristojé globe in imetje samostanskih podložnikov, ki so radi večjih hudodelstev poklicani pred vladarsko sodišče, vladi sami, ampak samostanu.“

Pisar je strmel nad Cucljevim besedami, vendar je stopil k omari in res našel na posled dotično pismo.

„In kdor se pregreši zoper to, plača sto mark“, nadaljuje Martin. „Te besede pa zadevajo vas. Ali si kaj mislite vi, da bi jih vi utegnili plačati, he?“

Pisar se zgane in nerazumno odgovarja:

„Jaz plačal, kaj se ti blede?“

„Sama sva, ljubi moj pisarček! Nihče naju ne sliši. Ali hočeš, da se ti izogneš veliki sitnosti ali izgubi svoje službe?“

Pisar je odgovoril skrbeče:

„To že, ali kaj veš o tem?“

„Jedenkrat je nekdo povedal in bil je tepen. Jaz pa bi zato, ako povem, utegnil priti ob svoje življenje. Ali bi bil neumen, ko bi ti to povedal, dokler nimam zagotovila, da sem prost in da zopet smem hoditi za svojimi škorpiončki in polhi kakor doslej? Torej kakor hočeš?“

Pisar je bil v silni zadregi in nekak skrivnosten strah se je vlegel v njegovo srce. „Tak človek ve vse, to sem že slišal“, misli si pisar in zato pravi:

„No, kaj bi ti zakrival? Sama sva. Le izvoli si svojo prostost. Jaz te bom izpustil in vsaj od moje strani ne bo nikdar ugovora, da bi ne smel hoditi po samostanskih gozdih.“

„Saj jaz ne hodim po samostanskih gozdih, ampak po grajskih. To si dobro zapomni! Rečem ti pa takoj, da ne tirjam toliko od tebe, da bi me izpustil. Le sodi me, kakor gre! Za tisto svetinjo se bom pač lahko zagovarjal. Toda to pride na vrsto jutri — ne, drugi teden, zakaj veliki petek vendar ne boš sodil kakor Judje. Danes pa ti povem to-le:

Ne vem, ali si poznal grajščaka Friderika? Ta je bil strasten lovec, igralec, pretepalec, babjek in — ubijalec. To pa je bilo tako-le: Friderik je vedno potreboval denarja. Zato ga je iskal, kjer ga je mogel. Tudi prednica Ana pl. Gallenberg ga mu je dovolj izdajala. Ko pa je bilo le preveč, ustavila se mu je. Imel pa je Friderik sorodnico v samostanu — sestro Evfemijo. Te se je naposled oklenil, da bi mu denarja preskrbela. Posredoval pa je v tem njegov oskrbnik Janez Šoren. Ta jo je izpeljal iz samostana k studencu, kjer je čakal gospod Friderik.

Bilo je po noči. Mesec so zakrivali oblaki in Friderik je težko čakal zaželenih ur.

Ob polnoči zašumi nekaj med vrbovjem in kmalu se je prikazal oskrbnik s sestro Evfemijo.

„Tukaj imaš 100 mark srebra“, dé ženska in mu pokaže v vrečici zavite srebrne de-

narje. „Toda predno ti jih izročim, podpiši mi to-le.“

In ženska pomolí grajščaku kos debele koževine z gosjim peresom.

Grajščaku se zablišče oči, udari z nožnico sablje sorodnico po glavi, da se je zgrudila na tla. Nato hitro potegne vrečico k sebi, skoči na konja in izginil je v črni noči.

A tudi oskrbnik Janez Šoren je dvignil ubogo sestro Evfemijo na konja in izginil v nočni temini.

Toda nič ni tako skrito, da bi ne bilo kdaj očito. Moj oče je takrat slonel pri bližnjem potoku in slišal in deloma videl, kaj se je zgodilo. Zvedel pa ni, kam so pripravili sestro Evfemijo. Najbrž jo je ugrabil kak nemški klativitez, kakoršnih je imel Friderik obilo v svoji družbi, ako ni oskrbniku na potu umrla. Vsaj slišalo se ni več o njej. Moj oče je Frideriku to dal vedeti in od tistega časa je grajščak vedno sklepal z oskrbnikom, kako bi mojega očeta spravila s pota? Res se je to oskrbniku lepo posrečilo l. 1469., ko so Turki prihrumeli semkaj. Saj veste, da je jedino moj oče pal Turkom v roke, in tega je bil kriv oskrbnik Šoren.

Mislila sta pač, da sta tako zakrila za vselej svojo sramoto. Toda Bog jima tega še ni privoščil. Za mojim očetom se je oglasil drug hudi duh, ki ju je preganjal in jima grenil življenje. In to sem bil jaz, ker je oče meni razodel svojo skrivnost. Tudi jaz sem jima bil trn v peti, toda preje sta legla oba v grob kakor jaz. In tako se spodobi. Tudi jaz nisem čist, toda to vam utegnem povedati drugič. In zato pride tudi name vrsta, morda je že prišla. Tako je, ljubi moj pisarček! Ti tudi nisi posebno nedolžen človek in tukaj le nunam služiti se tebi malo spodobi. Toda poslušaj me in spokori se! Ti še moreš popraviti. Vsaj ubil nisi še nikogar.“

Pisarju so se ježili lasje, ko je poslušal Cucljevo povest. Spomnil se je tudi on marsičesa, zakaj služil je poprej na kamenskem gradu in on je bil taisti, ki je nekdanj spremljal grajščaka Jakopa pri procesiji k cerkvici sv. Radegunde. Ker je zavidal Matijca,

ko je ta prišel v grad, odslovil ga je grajščak Jakop z lepa ter mu preskrbel službo samostanskega pisarja, ki je bila dokaj častna. Bil pa je ta pisar tuje krvi; prišel je bil na kamenski grad z nekim vitezem z Nemškega, a Friderik ga je obdržal pri sebi. Vedel je o Frideriku dosti povedati, pač več še kakor Martin Cucelj, in ko je ta pravil o oskrbniku Šornu, kako je sestro Evfemijo odpeljal v nočno temino, tedaj je Cucelj opazil vidno, kako vznemirja ta dogodek samostanskega pisarja. Zato je Cucelj končal svojo povest s spokorno pridigo na pisarja.

„Ti vse veš, Cucelj! Bodiva si prijatelja! Izpustil te bodem in pustil pri miru. Samo ti mene pusti pri miru.“

Martin se zaničljivo nasmehlja in pravi:

„No, pa si bil tako hud in me kar tako potisnil celo v ječo!“

„Saj veš, da so bile ženske navzoče. Toda povej mi še, zakaj si hotel imeti tisto pismo cesarja Friderika!“

„Jaz sem vsakemu hvaležen. Zato hočem biti tudi tebi. Toda za danes le toliko: zapomni si tisti ukaz cesarjev! Pride ti še prav!“

„Torej jaz te ukažem odvesti nazaj v ječo, da ne bode kakega sumničenja. Prednici pa sporočim tako, da si nedolžen in da te mora takoj izpustiti.“

„In kako dokažeš mojo nedolžnost?“

Pisar je molčal, Martin pa je nadaljeval:

„No, naj ti jaz pomagam. Reci, da sem svetinjo spravil takrat, ko smo rajnega oskrbnika pokopavali. To ni tako velik pregrešek.“

Hlapca prideta in odvedeta Cucelja v zapor. Še je prebil Cucelj dva dni v ječi. Na veliko nedeljo pa je bil izpuščen: tako je ukazala prednica samostanska.

Martin Cucelj pa je zopet užival prostost in živel življenje, kakeršnega je bil navajen. Zato je skrbel odslej samostanski pisar, da se mu ni nič žalega pripetilo.

Nekaj mesecev pozneje je zbolela kamenska gospa Katerina in ni več zapustila postelje. Umrla je, in Rotija je zamenjala njeno mesto. Bila je preoblečena in postala bela nuna.

X.

Prek si vrvi potegnite,
Kož po vrhu naložite.

Národna.

Tam doli na jugu čez reko Neretvo pri mestu Mostarju so delali Turki poseben most. Alam-beg, ki je bival v Mostarju, ukazal ga je napraviti. Dolge debele vrvi so zlagali in potezali čez reko. Po vrveh pa so pokladali debele kože. Polno delavcev, mladih fantov je mrgolelo pri delu. Dobro jim je pristojala turška obleka, gladko obriti obrazi pa so kazali neko ponosnost in odločnost. Vendar so izražale poteze po njihovih licih in blede barva globoko tugo in boleost. Pridno so delali, urno se sukali in čudno: marsikdo je napravil skrivaj križ po belem čelu. Kdo bi jih ne poznal, slovenskih junakov? Alam-beg jih je nabral v kranjski deželi.

Alam-beg je hotel napraviti posebno čast svojemu gospodu Izak-paši, ki se je vračal s svojim plenom s Koroškega. Zato je dal napraviti most, da paša slovesno vstopi čezenj v mostarsko krajino. Sužnji so morali stati v vodi in držati nategnjene kože, ko je Izak paša stopal s svojim plenom čez reko Neretvo.

Ko pa se je pomikal dolgi sprevod čez most, tedaj se je neki mladenič, stoječ pri kraju vode, vèdel posebno čudno. Lep obraz! A na tem obrazu so se znale nenavadne slike, kazoče, da je mladenič med plenom na vozu nekoga zagledal, katerega se je silno razveselil. Skoro bi bil na glas zavpil, da ga ni zadrževal strah pred Turčini. Ker pa je bilo precej vrišča, upal si je vendar zaklicati na tiho, ravno ko so turška kola z ujetniki škripala mimo njega:

„Jakop!“

„Matijec!“ začul je mladenič odgovor. Spoznala sta se: grajščak Jakop s Kamna in njegov oproda Matijec.

Izak-paša se je ustavil v Mostarju pri Alam-begu in tisti večer pri njem gostil.

Predno so sedli k večerji, ogledovala sta paša in beg nabrani plen.

Kar se zglaši pri begu suženj, ki ga mi že poznamo. Matijec je. Pokliče bega na

stran in pové mu skrivnostno: „Tisti lepi suženj v zadnjem vozu Izaka-paše ima dragocen papir pri sebi.“

„Kako to veš?“ popraša beg radovedno.

„Poznam ga. Tam je doma, kjer jaz.“

Matijec odide. Beg pa, zvita buča, ne pove ničesar o tem Izaku-paši. Drugi dan paša Alama-bega popraša: „Kaj želiš, da ti podarim, ki si me tako izvrstno pogostil?“

„Jetnika, katerega si hočem izbrati.“

„Veljaj!“ potrdi paša.

Beg pa izbere jetnika z dragocenim papirjem.

„Eh tega ne, tega bi rad pokazal sultanu Mohamedu II. v Carjem gradu“, odvrne paša.

„Dobro!“ izvozi jo hitro zviti beg. „Imej ga, toda vse, kar je na njem, bodi moje!“

„Obleko njegovo bi torej ti rad imel? Lepa je res in dragocena, toda premalenkosten dar bi bil to za-te.“

„Ne to, predragi mi Izak-paša. Ponosen sem, ako imam obleko tistega, katerega ti daruješ samemu sultanu.“

Takoj ukaže paša preobleči imenovanega sužnja, ki ni bil nihče drugi kakor Kamenski gospod Jakop.

Toda glej! Res najdejo na prsih pod belo srajco dobro shranjen rokopis, pisan na koževini. Alam-beg hitro pokliče sužnja Matijca, ki je moral pismo prebrati. Beg sam ni mogel razumeti pisave Jakopove. Matijec stopi preplašeno pred bega in močno se je zatajeval, da ni stopil k svojemu ljubemu prijatelju, ki bi ga bil tako rad pritisnil na srce. Toda gorje, ko bi si bil kaj takega upal. To je vedel tudi Jakop in zato se je delal, kakor bi Matijca niti ne poznal.

„V tem pismu se bere, da dobode tisoč zlatov, kdor odkupi tega človeka“, reče Matijec in pokaže na grajščaka.

Alam-beg se popraska za ušesi in skoro nevoljno reče: „No, lepa reč to! Lisjak sem, a večji je še Izak-paša.“

Jezno vrže na tla papir in žal mu je bilo po zlatih novcih, katere bi bil lahko ugrabil.

Paša in beg se razideta.

Matijec pa pobere skrivoma papir in skrivoma prebere še ostalo, kar je bilo pisano na trdem papirju. Pismo pa se je glasilo tako-le:

„Ljubi prijatelj! Če umrem, volim svoj grad tebi. Ako pa me rešiš, obljubim ti 1000 zlatov. Vedi tudi, da je imel tvoj oče Janez Šoren že prepisan na svoje ime Kamenski grad. Friderik mu je to storil. Ne vem, kje je sedaj to pismo. To pa je storil moj brat radi tega, da mu niso mogli do živega, ker je povsodi delal dolgove. Pristavim tudi še žalostno resnico, da je moj brat Friderik ubil sestro Evfemijo in tvoj oče jo je spravil s poti s pomočjo sedanjega samostanskega pisarja. V jezi je to storil, a brez namena tudi ne, ker je odnesel 100 mark srebra.“

Tvoj oče je bil tisti, ki je pustil Cucljevega očeta pri žagi, da so ga Turki potopili. Maščeval se je njegov sin in tvojega očeta so Turki obesili na lopo hribske cerkvice. Tudi jaz moram trpeti za grehe svojega brata. Bog bodi milostljiv njemu in meni!

Jakob Kamenski.“

Kolena so se šibila mlademu bralcu. Saj so bile to grozne novice. Maščevanje se je obudilo v njem.

Alam-beg je najrajši imel svojega sužnja Matijca, ker je bil pripraven, priden in tudi nekaj učen. Ravnal pa je vendar ž njim kakor z drugimi sužnji, in opravljal je z drugimi vred najtežavnejša dela. Zato smo ga videli pri postavljanju mosta. Začetkom je menil, da ga pridobi za Mohamedovo vero. Toda kmalu je izprevidel, da je zastonj vsak trud v tem oziru. Matijec je bil trden v svojem sklepu, da rajši pretrpi muke, kakor da bi zatajil vero.

Odkar je Matijec zagledal Jakopa, svojega dobrotljivega gospoda, polastila se ga je želja, rešiti ga na vsak način. Vedel je, da ga bodo v ječi zadavili, ako ga ne reši. Toda kako? 1000 zlatov bode carigrajski sultan pač rajši vtaknil v žep, kakor zadavil Jakopa, mislil si je Matijec. Zato je bil kmalu sklep storjen: Po 1000 zlatov domov in hajdi ž njimi do sultana! Toda kako bi ušel Alamu-begu? (Konec.)

Košček življenja.

(Spisal *Fanko Barlè.*)

Ob glavni cesti našega trga je bila med drugimi prodajalnicami jedna z velikim napisom:

Jožef Črmelj,

trgovina s mešanim blagom.

V dokaj prostornem oknu je bilo razvrščeno različno blago: raznobojne rute, pisani trakovi, velike zvezde raznovrstnih gumbov, bombaževi klopki, malo bolj doli sta stala dva velika klobuka sladkorja, okrog katerih je bila v čveterokotih porazsejana kava, riž in raznovrstno brašno, bilo je tu zlato-rumenih pomaranč, žoltih citron, sladkih rožičkov, mastnih dateljev in suhih rozin, a v drugem predelu je bilo prosto in finejše milo, sveče, škatljice žveplenk, na katerih so bile naslikane ženske glave in šaljivi prizori, potem žebliji, krtače, glavniki — : sploh bilo je tu razvrščeno v najlepšem redu obilo mešanega blaga. In kar ni moglo tje v okno, našlo je mesto tam pri steklenih vratih, kjer so visele verige, biči, bičalniki, metle in druge take stvari. Vse je bilo v najlepšem redu, kar je pričalo, da ima trgovec Jožef Črmelj za trgovino obilo darú.

Jožef Črmelj je bil mož v najlepših letih. Bil je bolj nizek kakor pa visok, nosil je kratko pristriženo brado, dolge brke in imel prikupljive oči. Domačin ni bil, pač je bil pa več let trgovski pomočnik pri bogatem Bobnu, kateri je imel največjo trgovino v našem trgu. Bil je marljiv in prihranil si je toliko, da je mogel odpreti lastno trgovino, kar pa v sedanjih časih ni tako težko, ko posebno trgovci mnogo dobé na upanje. Vsaka nova stvar mika in tako je bila prodajalnica Črmeljeva posebno v začetku vedno polna.

„Pri Črmelju je pa olje za novčič ceneje“ — rekla je sosedka sosedu.

„Ali res? Poglejte no, tega nisem vedela, to pa vem, da je njegova kava tečnejša kakor Bobnova“, modrovala je druga.

„Pa vedno kaj navrže“, oglasila se je tretja. „Zadnjič je bil moj Tine z menoj v prodajalnici, in vidite — Črmelj ga je pogladil po glavi in dejal: ‚Ti fantek pa hodiš v šolo, kaj ne? Ná, tukaj imaš dva nova črtalnika, pa priden bodi, boš še lahko gospod!‘“

„Res, prijazno besedo ima in rad postreže, a stari Boben misli, da nam kako milost izkaže, če nam prodá za dober denar. Nič več ne pojdem k njemu!“ rekla je odločno prva.

A kar je bilo mlajšega ženskega sveta v našem trgu, tistemu se je pa trgovec Črmelj še bolj prikupil. Naposled, on je bil še ne- oženjen, poleg tega postaven mož; tudi on menda ni imel kamena na tistem mestu, kjer imajo drugi ljudje srce. In da bi bila trgovka, tega se ne bi nobena branila. Hm, pa se je tudi lepo slišalo, če je on ljubeznivo in na pol smehljaje vprašal: „Prosim, gospodična, s čim pa še smem postreči?“ A kjer je vedel za kako skrivnost, pogledal je nekako zaupljivo, podražil je dotičnico malce, pa ne tako, da bi bolelo, pač pa še ugajalo je, če so tudi lica malo zarudela. In če je katerikrat ponudil še lepo zavito košček sladkorja, kateri je imel za napis mično pesmico, je pač res zaslužil, da so rudečelične krasotice našega trga rade obiskovale njegovo prodajalnico.

Trgovcu Črmelju je trgovina uspevala, in počasi se je sprijaznil z mislijo, da si poišče družico na potu svojega življenja. Spoznal je sam, da potrebuje v hiši ženske roke, katera bi mu v vsem pomagala in s svojo ljubeznijo sladila življenje.

„Še vedno sam?“ podražil ga je večkrat umirovljeni stotnik Krmelj, ki je bil načelnik društva za olepšavanje trga, kadar je korakal mimo njegove trgovine v drevored, da se ondi na klopi naužije svežega zraka in pripravi za pot v gostilno.

„Gospod stotnik, poiščite mi nevesto!“ smejal se je Črmelj.

„Ej, v taka opravila se jaz ne dam. To je nevarna stvar zame, ker vem, da bi se vsaka, ko bi začel snubiti, v mene zagledala in kaj bi potem vi, he, he, he?“ odgovarjal je stotnik, vzravnaval se in si pogladil dolge sive brke. „Sami si poskrbite, sami! Ej, ko sem bil jaz v vaših letih — —.“

„Kaj pa misliš, da se ne ženiš?“ poprašal je Črmelja drugikrat skrivnostno tržan Cigole, kateri je imel sam doma tri za ženitev zrele hčerke. „Gospodinje ti treba. In vidiš, saj je v našem trgu deklet na izbiro.“

„Vse pride ob svojem času. Jaz sem že sam o tem mislil, a saj veš, ženitev je huda stvar. Kar ne dá mi, da bi ugriznil v to jabelko.“

„Ej, ej, moj dragi Črmelj, če boš le vedno mislil in mislil, potem boš kot samec umrl. Izberi si dekle, popelji je k oltarju, pa je stvar gotova. In imel boš ženo.“

„Ali pa pokoro!“ pristrigel mu je Črmelj in smehljaje odšel v prodajalnico.

Bilo kakor mu drago, trgovec Črmelj je resno začel misliti o ženitvi. V njegovem srcu se še ni zrcalil noben obrazek, bil je še popolnoma svoboden, pa je mogel trezno misliti o naših krasoticah in vsakateri kreposti, lepoto in imovino dati na tehtnico. Bil je čuden svat, prijazen in ljubezniv je bil z vsako, pa vendar se ni mogel za nobeno ogreti. Hotel je, naj bi bila njegova soproga lepa, bogata, dobra in še sam ni vedel, kaj še vse. Manjkalo mu je prave odločnosti. Začeli smo že misliti, da se sploh ne bo ženil, ko se je Črmelj vendar le oženil, preje, kakor smo mislili mi in kakor je mislil on sam.

K stari Meršoljevki, domačinki našega trga, prišla je iz glavnega mesta na počitnice njena stričnica Rezika, hčerka nižjega uradnika. Bilo je to vitko dekletce, resne, tihe narave. Krasotica ni bila; kar je bilo lepega na njej, bile so velike, temne oči, katere so se vsakemu prikupile. In prav tiste oči so Črmelja navdušile za ženitev.

Prišla je nekolikokrat k njemu v prodajalnico, in Črmelj se je vsakikrat trudil, da bi bil ž njo zgovoren in ljubezniv, a kar

šlo mu ni. Beseda mu je zastajala v grlu in kar nič ni mogel povedati, še celó neroden je bil. Ko je hotel drugikrat to popraviti, se mu tudi ni nič bolje obneslo. Ona je bila tudi tiha kot navadno, a ko je dobila zahtevano stvar, je zopet odšla. Še prav pogledala ga ni, in vendar je Črmelj čutil žar njenih očí. Večkrat se je nehote zmisil na to deklico in vselej je čutil nekaj, česar sam ne bi mogel povedati, samo to je znal, da ima ona ne-navadno moč nad njim. Začel je naposled zahajati k stari Meršoljevki, kar ni nič čudnega v takem malem trgu, kjer so si vsi prebivalci dobri znanci, pa si je že našel kako opravilo, da je mogel tje. Z Reziko sta se bolje spoznala in dekle se mu je še bolj omililo. Misel, da bi ravno ta Rezika morala biti njegova žena, je v njegovem srcu vedno bolj zorela, in ko so jedenkrat prišli tudi Rezikini stariši k Meršoljevki na obisk, oblekel se je Črmelj v praznično obleko in prosil Reziko za ženo. Stariši so privolili, Rezika tudi in stara teta je dala svoj blagoslov.

Čez nekoliko tednov se je slavila Črmeljeva ženitnina. Svatov je bilo obilo, še več pa gledalcev in gledalk. Posebno te niso mogle pojmiti, zakaj si ni Črmelj izbral soproge iz našega trga, kjer je vendar deklet na izbiro. Med svati bil je tudi stotnik Krmelj, in kaj ne bi, saj je mlada Črmeljeva žena vsaj nekoliko olepšala naš trg. Bil je židane volje, čutil se je nekako pomlajenega, tako, da je celó plesal. Zavihal si je večkrat ponosno dolge svoje brke in vskliknil: „Ej, ej, lepo je bilo takrat, ko smo bili še bolj mladi. A kaj, ko vse mine . . .!“

II.

Črmelj je torej imel ženo. Bil je zadovoljen in srečen in moral si je priznati, da svojo Reziko v resnici ljubi. Prinesla mu ni res ničesar v hišo, vendar on ni po tem vprašal; vedel je, da je skrbna in dobra žena sama po sebi največje bogastvo.

Tudi Rezika je bila zadovoljna. Ni sicer ljubila Črmelja s tistim ognjem, o katerem pišejo pisatelji, ampak ljubila ga je kot tiha in trezna žena, saj ni poprej nikdar mnogo

misli o ženitvi, nikdar ni v sebi govorila: ta mora biti moj mož in nobeden drugi. A ko jo je Črmelj zaprosil preje, kakor se je nadejala, oklenila se ga je z vso ljubeznivostjo in mu hotela biti zvesta soproga, dobra gospodinja in mila tovarišica v njegovem življenju. Sedaj je živela le za dom in za svojega moža, za druge stvari se ni zanimala. Svoje malo gospodarstvo si je lepo uredila, in ko se je Črmelj trudil v prodajalnici, sukala se je ona v kuhinji. Ko sta bila pri obedu skupaj, veselilo jo je, če je opazila, da mu je jed dišala, in pogledala ga je večkrat zaupno, razgovarjala se je z njim in šalila. Po obedu je šivala, prebirala kako knjigo in skočila tudi za trenutek doli v prodajalnico. Obiskala je potem svojo staro teto, katera je živela osamljena tam v sosedstvu in bila vesela, da ima tako blizu svojo milo stričnico. Meršoljevka ni imela otrok, pa je z materinsko ljubeznijo ljubila svojo Reziko. Gladila ji je one dolge, lepe črne lase in ji govorila:

„Ti mila moja zlata golobičica! Kako sem vesela, ker si mi tako blizu, saj nisem tako osamljena, kakor sem bila popreje. Ti mi jedenkrat zatisneš oči, kaj ne, Rezika?“

Rezika jo je ljubeznivo pogledala, saj je bila tudi ona srečna, ker je imela tako blizu svojo dobro staro teto, katera ji je sedaj hkrati nadomeščala očeta in mater.

Tako so brez posebnih prememb potekali dnevi, meseci in leta. Črmelj in njegova žena sta živela lepo v slogi in bila srečna; le to jima je nekoliko veselje kalilo, ker nista imela otrok. Črmeljeva trgovina je lepo napredovala. Imel je več pomočnikov in sedaj si je večkrat privoščil veselje, da je stopil tje v veliko gostilno, da se malo razvedri in odpočije. Kdo bi mu to zameril!

„He he, — smejal se je gospod stotnik Črmelj — „ko bi bili vsi taki, kakor ste vi, gospod Črmelj, potem bi morali ljudje vse gostilne zapreti. In ubogi gostilničarji bi od lakote pomrli, he!“

„Ne utegnem, gospod stotnik, nikakor ne utegnem!“

„Žena ga ne pusti, žena!“ — šalil se je gostilničar, debeli Nacek.

„Prav dela“, — pristavil je tam v kotu rudečelični mesar Jeras — „jaz sem pa bolj pameten. Prinesem svoji stari večkrat poliček domov, da si pomladi svojo staro kri, pa sva zadovoljna oba, jaz in ona!“

„Nu, pri meni tega ni treba“ — odgovarjal je Črmelj, — „ali saj veste, kako je v trgovini. Človek mora biti vedno kakor na vrvi: če me ni doma, pa se že kaj pripeti!“

„Tako je!“ — dejal je stotnik, „Črmelj je pameten mož, ostane doma in denarce šteje. Mi pa prihajamo semkaj in sipljemo naše denarce v že tako polno Nackovo vrečo. Kaj ne Nacek?“

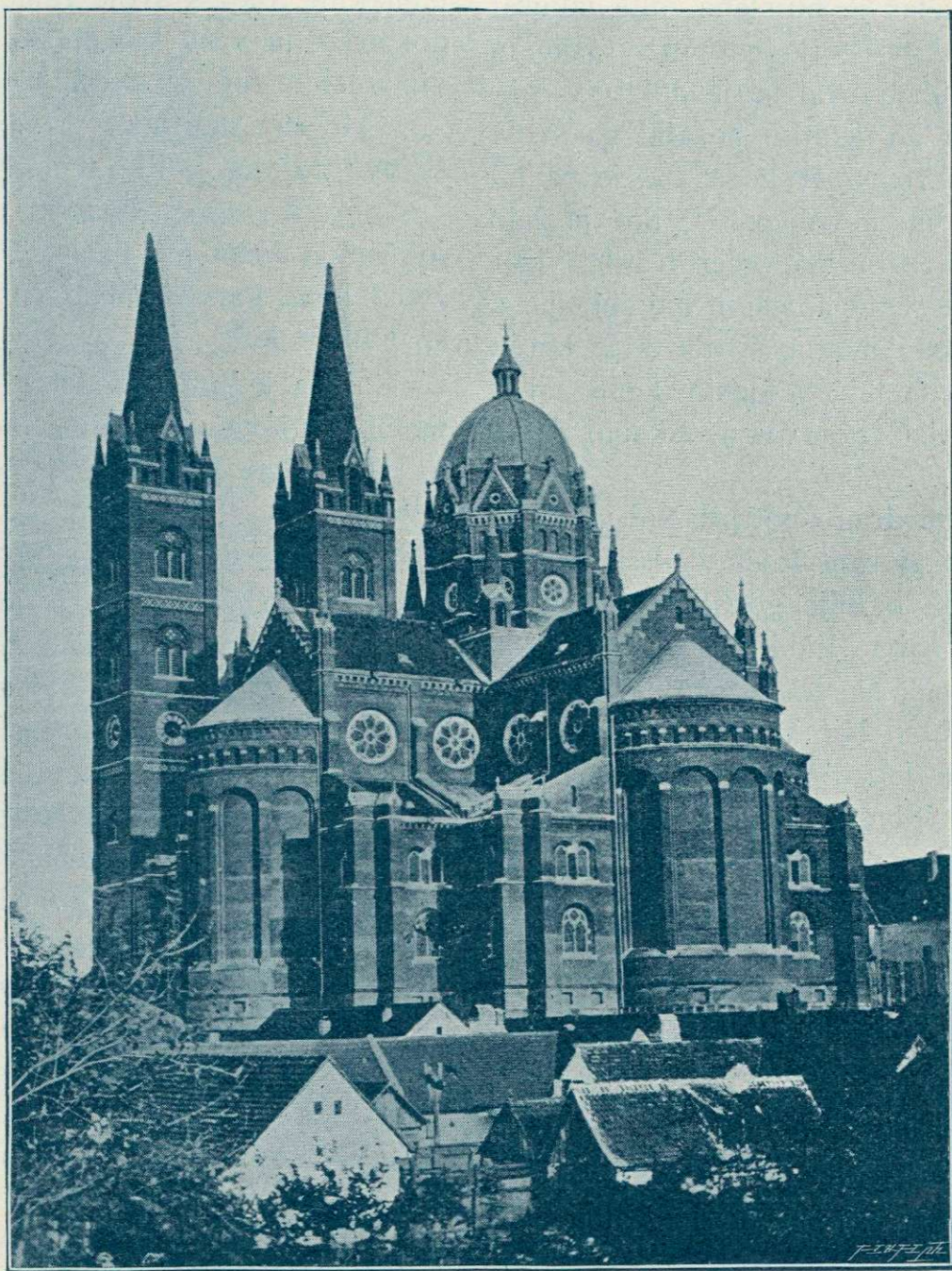
Tako so se šalili stari pivci. Črmelj je pa večkrat med nje prišel. Včasih je zaradi obilnih opravil prav potreboval, da stopi malo med nje in da se nekoliko razvedri. In res se je razvedril.

Posebno ob večerih je bilo tam pri Nacetu prijetno. Kar je bilo boljšega v trgu, prihajalo je tjekaj, a bili so vsi kot jedna velika rodbina. Tistih sitnih stanovskih razločkov ni bilo, pogovarjali so se med seboj, pogrevali dnevne novice, pripovedovali si razne dogodke in jih včasih s kako šalo zasolili. In Nacek je točil vedno dobro, zanesljivo vino, katero je vsakemu moralo pregnati skrbi, razveseliti srce in pogreti kri v žilah. Še pesem se je katerikrat oglasila in mogočno odmevala v prostorni sobi, posebno če je domača hčerka, ljubezniva Manica, vzela v roke staro kitaro in prebirala njene strune, katerih tihi, zamolkli glas tako v srce sega. Ej, takrat je bilo prijetno pri Nacetu.

Črmelj se je čutil v tej družini vedno bolj domačega, in skoraj mu je nečesa manjkalo, če ni mogel zvečer vsaj malo smukniti k Nacetu. Sicer se navadno ni dolgo ondi zadrževal, no pa so prišli tudi dnevi, prišli nenavadni dogodki, da je on ondukaj ostal tudi pozno v noč. Saj se je tako težko ločiti, kadar pride društvo v pravo gibanje. In jeden da dela izjemo! Drugega jutra se je

sicer kesal, posebno če se je pripetilo, da mu je bila glava težka. Po takih večerih ni mu šlo delo nič prav od rok; navadno se je potem čvrsto odločil, da se ne bode več tako dolgo zadržal. Te obljube se je res nekolikokrat držal, pa je zopet kaj posebnega prišlo, in stvar se je ponovila.

Reziki bilo je iz prva drago, da je šel Črmelj malo med ljudi; razumela je, da ne more on vedno pri nji čepeti; razumela je, da zaradi obilnega opravila potrebuje malo razvedrila. Ko je pa bilo to bolj pogostoma in ko je Črmelj dlje časa v društvu ostajal, bilo ji je hudo, vendar rekla mu ni nič.

Strossmayerjeva katedrala v Djakovu.

Bala se je, da ga ne bi s tem razjezila in da bi on potem nalašč še več ne izostajal. Le včasih, ko je odhajal, rekla mu je prijazno:

„Kaj ne, Jože, danes pa prideš kmalo domov? — Pusto mi je brez tebe!“

On jo je včasih poslušal, včasih pa tudi ne.

„Dom in svet“ 1898, šte. 5.

„Pa varuj se, da se ne prehladiš, ali pa da ne oboliš“, pristavila je tudi.

„Ej, nič se ne boj za mene! Jaz se že znam varovati“, odgovoril ji je Črmelj.

Tako je bilo zopet nekoliko časa. Črmelj je hotel povečati in razširiti svojo trgovino, pa je začel razne kupčije, katere so

se mu včasih posrečile, včasih pa tudi ne. Imel je obilo skrbij in bil je večkrat zamišljen in osoren, še celo s svojo ženo.

„Kaj si toliko prizadevaš, saj ti tega ni treba!“ govorila mu je ona.

„Ej, kaj ti veš! Človek mora skrbeti za bodočnost, in trgovec mora poskusiti to in ono. Ne bodem vedno soli in mila prodajal“, dejal je on. Kadar je bil slabe volje, izkušal jo to svojo slabo voljo vtopiti v vinu in pil je mnogo. Zadrževal se je dolgo v gostilni, kjer je za kratko pozabil na svoja opravila in skrbi, a drugega dne je pa bil še bolj siten in nevoljen. Reziko je zelo skrbelo, in ko je on po večerih dolgo izostajal, sedela je sama doma in čakala njega. Zaspala tako ne bi mogla, šivala si je kaj in večkrat je zalesketala v njenih lepih črnih očeh svetla solza. Potožila je to tudi svoji teti.

„Potrpi, dete drago, potrpi! Nobenemu ni tako, kakor bi si sam želel. Poskusi z lepa, prosi ga, naj se ogiblje gostilne, morda te bode poslušal, saj te ljubi!“

„Ne ljubi me, ne, teta draga, tako kakor me je preje ljubil. Nič več ni z menoj tako prijazen, kakor je bil preje, in jaz sem mu vendar vedno dobra.“

„Rezika, nikar ne obupaj! Jože ima dobro srce in zaradi tebe se bode še popravil“, tolažila jo je teta.

Vendar teta se je motila. Črmelj ni bil več oni stari, dobri Črmelj. Ko ga je Rezika zopet neke noči dolgo čakala in doma plakala, prišel je on precej vinjen domov. Njo je zazeblo v srcu, prišla je k njemu,

pogledala mu v lice, položila mu roko na ramo in mu rekla:

„Jože, veš da te ljubim, in zaradi te ljubezni te prosim, daj, ne pij toliko, ostajaj doma. To ne more dolgo trajati, trgovina bo propala in mene bodeš onesrečil. Jože, prosim te, ne bodi tak!“

„Pusti me“, odgovoril ji je jezno in ji odmaknil roko s svoje rame, „jaz sem svoj gospodar in vem, kaj delam. Za mojo trgovino naj te nič ne skrbi, trgovina je moja!“

„Ali sem tudi jaz tvoja žena, Jože: usmili se me; ne veš, koliko trpim!“

„Sirotica uboga, hudo ti je pa res! Pogledaj jo! Tukaj doma naj bi sedel in tebe zabaval. Delal bom, kar bo mene volja. Ti pa pojdi spat in molči!“

Kaj pa je hotela; odšla je in celo noč močila zglavje s svojimi solzami. On je pa še dolgo kričal in se potem zavalil v postelj.

Odslej je redno izostajal, da pokaže, da je on gospodar. Z ženo je govoril malo ali pa nič, trgovina ga tudi ni več veselila. Trošil je obilo, vedno kaj novega snoval, kar se je pa slabo obneslo in tako je zabredel v dolgove. Premenil se je povsem, a tolažbe je iskal v pitju. Rezika ga je še nekoliokrat prosila in svarila, a on je bil ž njo še bolj osoren in ji povedal, da ima ona molčati v hiši, v katero ni ničesar prinesla. Sirotica je molče trpela in plakala, utolažiti je ni mogla niti stara teta. Tako je pri Črmelju odzvonilo domačemu miru, slogi in ljubezni: a kjer tega ni, tam je vse narobe. In tako bilo je tudi pri Črmelju. (Konec.)

Biserji.

30.

Solnce in dež sta dve dobri reči,
Pa se obojnega človek boji.

31.

Kjer dosti se bliska,
Dež malo natiska.

32.

Dva se prijatelja ljubita vrlo,
Pride še tretji naj, brž se bo zdrlo.

33.

Kdor dosti trži, barantá,
Za psa nazadnje kravo dá.

Anton Hribar.

Dr. Anton Jeglič, novoimenovani škof ljubljanski.

(Spisal dr. Jos. Marinko.)

Za višjepastirsko stolico Ljubljanske biskupije je določen mož, kateri je sicer večini zavednih Slovencev

znan, katerega pa tu vendar kažemo v besedi in v sliki, da s tem njega spodobno pozdravimo, čitateljem pa napravimo veselje.

Dr. Anton Jeglič.

V prekrasni bleški okolici, pod visoko Begunjšico v Begunjah je zagledal 29. vel. travna 1850. l. v preprosti hiši pri „Pogorelčku“ luč sveta Anton Jeglič. Roditelja mu

nista bila premožna na svetnem blagu; z obdelovanjem malega posestva, z vožnjo in neznatno trgovino z gorenjskim suknom sta si pridobivala toliko, da sta preskrbela svojo

rodbino — štiri sinove in dve hčeri. Imela pa sta boljše bogastvo — krščanske kreposti; zlasti sta se odlikovala po živi veri, resnični pobožnosti ter neumorni delavnosti. Znala sta pa te čednosti tudi svoji deci vsajati v srce; sin Anton si jih je prisvojil v toliki meri, da so mu bile zvezde vodnice za celo njegovo dosedanje življenje.

Nadarjeni deček je obiskoval najprej domačo ljudsko šolo, kjer je tedanji učitelj brž spoznal njegov nenavadno bistri um. V tretji razred je šel v ljubljansko glavno šolo; tu je hodil tudi v gimnazijo. — Koncem drugega tečaja prve latinske šole l. 1862. je razveselil svoje roditelje z odliko ter jim prinesel na dom prvo šolsko darilo.

Radi tega ni bilo težavno spraviti vrlega dečka v škofijski deški zavod Alojzijevišče, čegar vodstvo je isto leto prevzel g. dr. Gogala, pozneje imenovan ljubljanskim škofom. Mladenič, živahen po duhu in telesu, je dobil v tem zavodu vzgojo, kakoršna je bila kakor nalašč za njegovo naravo. Odlikoval se je s pridnostjo in s poslušnostjo, dasi se je v nižji gimnaziji rad poigral s svojimi tovariši, kadar je bil čas za to po dnevnem redu; a v višjih razredih je bil čim dalje resnejši. Dal si je pokoja le, kolikor je bilo istinito potreba, sicer pa je porabil vsako minuto za učenje. V šolskih predmetih je napredoval tako, da je bil vsako leto prvi ali drugi v razredu; vendar je porabil mnogo več časa za prostovoljne predmete. Učil se je francoščine in italijanščine, dalje izmed slovanskih jezikov hrvaščine, češčine in ruščine. Čital je mnogo ter se zlasti v 7. in 8. razredu še posebno vadal v dragi materinščini, v kateri se je tako izvežbal, da je imel pri pokojnem gosp. profesorju Marnu najboljši red — prvo odliko.

Pozabiti pa ne smem, da pri svojih duševnih naporih za znanje nikakor ni pozabil srca. Bil je z nekaterimi drugimi alojzniki-sošolci, med kakoršnimi so bili n. pr. pokojni Žiga Bohinjec, rajni opat Fran (Bernard) Ločnikar, rajni pisatelj Matej Tonejec-Samostal, zares verno-pobožen. Neprimerne besede nisi čul iz njegovih ust; nerodnega, ne-

postavnega dejanja nisi videl pri njem; molil je rad in vestno prejemal sv. zakramente.

Ni sicer manjkalo izkušnjav in izkušnjavcev, ki so si prizadevali Jegliča pregovoriti, da naj se posveti kakemu svetnemu poklicu: ali čutil je, da ga Gospod kliče v svoj vinograd. — Slušal je ter jeseni l. 1869. stopil v ljubljansko bogoslovnico.

Alojznica mu je bila pomlad, kjer se je mlada sadika krasno razcvitala, a semenišče gorko poletje, kjer so cvetovi jeli že kazati bogate plodove. Devetnajstletni mladenič je bil tu kar zrel mož, s tako resnobo, s toliko odločnostjo in pridnostjo se je oklepal dela, s tako vstrajno pobožnostjo je prosil božjega blagoslova. Nekoč si je zaupal celo preveč.

Poprijel se je filozofije tako vneto, da je pozabil tudi skrb za zdravje. Zaradi prevelikega napora je obolel na živcih. Moral je nekaj mesecev učenje pustiti, da se je zopet okrepčal v zdravem gorenjskem zraku.

Po dovršenih bogoslovskih študijah je bil leta 1873. posvečen v mašnika. Še isto jesen so ga poslali na Dunaj, da je v ondotnem Avguštimeju nadaljeval bogoslovsko učenje. Da je tu vestno porabil čas, ni mi pač treba pripovedovati; rečem le, da je bil v vsakem oziru vzgled svojim tovarišem. L. 1877. je bil promoviran doktorjem bogoslovja.

Zapustivši Dunaj je prišel najprej v rojstveno župnijo Begunje za kurata v ženski kaznilnici. A njegovemu po vednosti hrepenecemu duhu taka služba ni prijala, dasi se v svoji pokorščini o tem ni pritoževal. Pokojni škof Pogačar je ustregel njegovi srčni želji: poslal ga je l. 1877 na Nemško, da si na ondotnih imenitnih visokih šolah spopolni svoje znanje. Mudil se je l. 1877/8 nekoliko časa v Würzburgu, kjer je poslušal zlasti učenjaka Hergenrötherja in Hettingerja; obiskal je Kaulena in druge veljake v bogoslovskih vedah. Domov se je vračal skozi Italijo, da je videl glavno mesto krščanstva ter se na grobu prvakov sv. apostolov še bolj vnel za delo, za katero se je že doslej tako goreče pripravljaj.

Od pomladi l. 1878. je bil podvodja in ekonom v ljubljanskem bogoslovskem seminšču. Med tem časom je poučeval nekaterikrat tudi v cerkveni zgodovini in v cerkvenem pravu. Kako ljub predstojnik, kako vrl učitelj je bil, vedó njegovi tedanji slušatelji bogoslovja. L. 1881. je napravil izpit za stolicu splošne in posebne dogmatike ter začel začetkom šolskega l. 1881/82 poučevati oba predmeta; a ni ju učil dolgo.

Neka skrivna moč je gnala mladega doktorja na slovanski jug. Ko je bila razpisana na zagrebškem vseučilišču bogoslovna stolica, je prosil zanjo. Ni je sicer dobil, ali ta korak je bil vendar odločilen za njegovo bodoče delovanje. Njegov tedaj še živeči oče mu je to nekako prerokoval rekoč: Ti ne prideš v Zagreb, ampak v Bosno, kjer boš še škof. In res se je zgodilo tako.

Sedanji sarajevski metropolit dr. J. Stadler je bil po tej prošnji opozorjen na dr. Jegliča, kakor je to sam priznal lani 8. kim. pri slavnosti ob priliki, ko je g. dr. Jegliča posvetil v škofa. Ko je bil namreč l. 1880. imenovan nadbiskupom vrhbosanskim s sedežem v Sarajevu, imel je izbrati štiri kanonike za nadbiskupski kapitel. Med tremi Hrvati je poklical v imenitno a težavno službo tudi Slovenca Jegliča, v kar je tedanji ljubljanski škof Pogačar, ki je kar gorel za prospeh slovanskega juga, privolil z veseljem. Odslej je bil Jeglič Stadlerju najljubši kanonik, da, njegova desna roka. Zaupaval mu je najvažnejša pa tudi najtežja opravila.

Ne maram tu popisavati, koliko se je naš kanonik doli trudil, ko je bilo vse urejati, ustvarjati; kake so bile težave in nevarnosti na različnih potih po zapuščenih bosanskih župnijah: povem le, da je Jeglič potoval po nalogu presvetlega nadbiskupa v najbolj oddaljene kraje prosit pomoči za

naše južne brate, katoličane bosanske. Mesta Dunaj, Praga, Brno, Pariz, Brüssel, Rim i. dr. so bila po večkrat namen njegovemu potovanju.

Ob tolikih naporih je kanonik dr. Jeglič vendar vedno deloval tudi na slovstvenem polju slovenskem in zlasti še na hrvaškem. „Slovenska Matica“, „Glasi“ katoliške družbe i. dr. so donášali plodove njegovega peresa; priredil je slovenski prevod izvrstne Stadlerjeve knjige „Ljubimo Jezusa.“ V hrvaškem jeziku pa je polagal v list „Srce Isusovo“ in pozneje v „Vrhbosno“ svoje izvrstne spise; izdal je knjigo „Uzgojeslovje za učitelje in učiteljske pripravnike“ i. dr.

Preveliki naporji so nekaterikrat zrahljali zdravje gorečega kanonika, ali z božjo pomočjo si je njegova krepka narava vselej zopet opomogla. Zlasti opomnim, da se je l. 1890. dalje časa zdravil v Wörishofenu pri znanem prelatsu Kneippu.

Izredne njegove zasluge je priznal nadbiskup njegov s tem, da ga je l. 1890. imenoval svojim generalnim vikarjem, rimska stolica pa l. 1893. arhidijakonom kapitela vrhbosanskega, l. 1896. protonotarjem apostolskim, a meseca vel. srpana l. 1897. ga je povzdignila v biskupsko čast, podelivša mu naslov „biskup siunijski i. p.“ Posvetil ga je nadbiskup Stadler dné 8. kimovca minulega leta.

Presvetli biskup je na slovanskem jugu delal vedno čast svojim slovenskim rojakom. Trudil se je zadnji dve leti še prav posebno za zjedinjenje vshodne in zahodne cerkve med Slovani.

Kdo ne vidi, da ga sedaj čaka kakor lepa, tako pa tudi težavna naloga! Vendar se nam v mili domovini kažejo znamenja, ki obetaje lepo bodočnost. In za to bo nedvomno deloval odlični biskup z vsemi močmi. Bog mu blagoslovi njegova pota!

Kaj bo pa jutri z vremenom?

(Spisal *prof. dr. Simon Šubic.*)

(Konec.)

IV. Vremensko obzorje *A*.

Meteorologi pravijo, da je izpreminjanje ali vrtenje vetrov bistveni vzrok nastajanju meglá in dežja. S tem pa nikakor ni rečeno, da bi samo vrtenje vetrov odločevalo značaj vremena. Ako izvzamemo druga naključja, nastaja vreme tako-le iz vrtenja vetrov:

Podoba III. z naslovom: „Vremensko obzorje *A*“ predočuje nam vremenske razmere, katere izhajajo iz izpreminjevanja vetrov in meglá takrat, ko se vetrovi po obzorju vrsté na desno, — kakor ura.

To vrtenje vetrov na desno naznanjajo pušice ob zunanjem krogu.

„Na desno“, pravimo, da se vrti veter tedaj, ko se moramo, ki smo gledali proti minulemu vetru, zavrteti na desno, da nam izpremenjeni veter veje zopet v obraz.

Vetrovi slabega vremena prinašajo v naše kraje večinoma depresije, ki se porodé nad toplimi vodami atlanškega morja po okolici britanskih otokov. Kar jih pride nad evropske dežele, napotijo se od ondod proti vshodu, bodisi da gredó s svojo sredo na severo-vshodno stran čez Skandinavijo, bodisi nekaj niže čez Dansko ali še bliže čez zgornjo Nemčijo. Val se pa razleti v severni Rusiji.

Pozneje bomo imenovali še druga pota depresij, a tukaj ostanimo pri imenovanih. Te gredó namreč s svojo sredo na severni strani mimo nas ter zadenejo naše pokrajine s svojim južnim oddelkom. In to so tiste depresije, ki provzročujejo pri nas „Vremensko obzorje *A*“ s svojimi — uri jednako — na desno se vrtečimi vetrovi.

Na desno se vrteči vetrovi so (podoba III.) vetrovi, ki se iz juga izpreminjajo v jugo-zahodni in zahodni veter ali z drugimi besedami: vetrovi, ki se preseljujejo od juga proti zahodu; na desno se vrteči

vetrovi so dalje vetrovi, ki se prese-ljujejo od zahoda proti severu, od severa proti vshodu in od vshoda proti jugu.

Obzorje *A* ne naznanja le, od katerega kraja vejejo na desno se vrteči vetrovi, temveč tudi, kako vreme jih spremlja.

Glavni vetrovi so narisani s pušicami, katere se upirajo na zunanji krog ter merijo proti sredi depresije. Vreme, ki jih spremljuje, je zapisano poleg njih.

Vetrovi uplivajo na vreme n. pr. tako-le: zahodni vetrovi, ko se zavrté na desno proti severu, prinesó dež. Temu nasproti prinesó vshodni vetrovi, ko se zavrté na desno (proti jugu), lepo vreme itd.

V. Vremensko obzorje *B*.

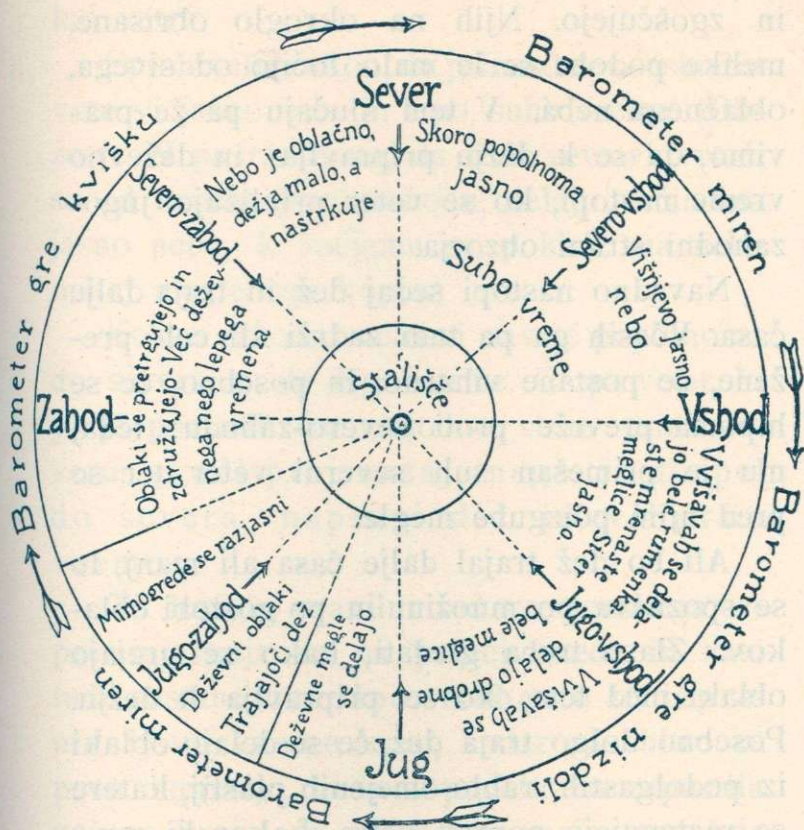
Podoba IV. nam predočuje vremenske razmere, ki izhajajo iz izpreminjevanja vetrov in meglá, kadar se vetrovi vrte po obzornem okrožju na levo — ali uri nasproti.

To vrtenje vetrov od kraja do kraja poleg mej obzorja nam zaznamujejo pušice, narisane ob zunanjem krogu.

Glavni vetrovi so tudi tukaj naznanjeni s pušicami, katere so uprte na rob zunanjega kroga ter molé svoje osti proti sredi depresije.

Kdor si le pretežko predstavlja, kako se vrši vrtenje vetrov, ta naj si misli, da je obzorje *B* narisano z velikim krogom na kaki deščici, in misli naj si tudi, da je pušica, ki kaže od „severa“ proti sredi, lesen vod, ki se vrti krog srede z ročico, ki jo ima ob zunanjem krogu. Če sedaj primeš za ročico pri „severu“ in zavrtiš konec voda na levo, prideš z vodom do severo-zahoda, potem do zahoda, do jugo-zahoda, do juga — in na drugi polovici obzorja privrtiš vod od juga čez vshod do severa nazaj. Če postaviš vod na tisti kraj, od koder

Podoba III.

Vremensko obzorje A.

vleče veter, moral boš zavrteti vod na levo, če ga boš hotel zavrteti tako, kakor se vrté vetrovi na „vremenskem obzorju B“.

Kdaj se vrtil veter na levo, je lahko spoznati. Zavrtimo se na levo potem, ko je minuli veter pihal nam v obraz, pa nam novi veter veje zopet v obraz.

Take vetrove prinašajo v naše dežele večinoma tiste depresije, ki nas zadevajo s svojimi severnimi oddelki.

Depresije te vrste izhajajo iz južne okoličnice Britanije. Od ondod se vleče njih sreda ali zračna dolina čez francosko deželo. Od tod proti Italiji ali proti Trstu. Od Trsta se depresija rada obrne proti Črnemu morju.

Taka viharina depresija ali „ciklona“ je v Krimski vojski pod Napoleonom III. zjedinenim vladam severne Evrope pred Sebastopoljem razdrobila njihovo skupno brodovje, da je bilo joj!

Na levo vrteči se vetrovi so (podoba IV.) vetrovi, ki se iz juga izpreminjajo v jugovzhodni in vzhodni veter, ali z drugimi besedami: vetrovi, ki se vrté od juga proti vshodu. Torej tudi, če se izpremeni vzhodni veter v severni, severni v severo-zahodni

ali celó v zahodni veter in če se izpremeni zahodni v jugozahodni in južni veter.

Jednako kakor podoba III., kaže tudi podoba IV., kako vreme prinese s seboj ta ali oni na levo vrteči se veter. Vreme, ki spremlja te vetrove, je v podobi zapisano v predalih med temi vetrovi.

N. pr.: Zahodni veter, ki se zavrti na levo proti jugu, prinese večinoma lepo, jasno vreme. Temu nasproti pa prinesó vzhodni vetrovi, ko se zavrté na levo proti severu, izdatneji dež, kakor ga prinašajo jugo-vzhodni vetrovi.

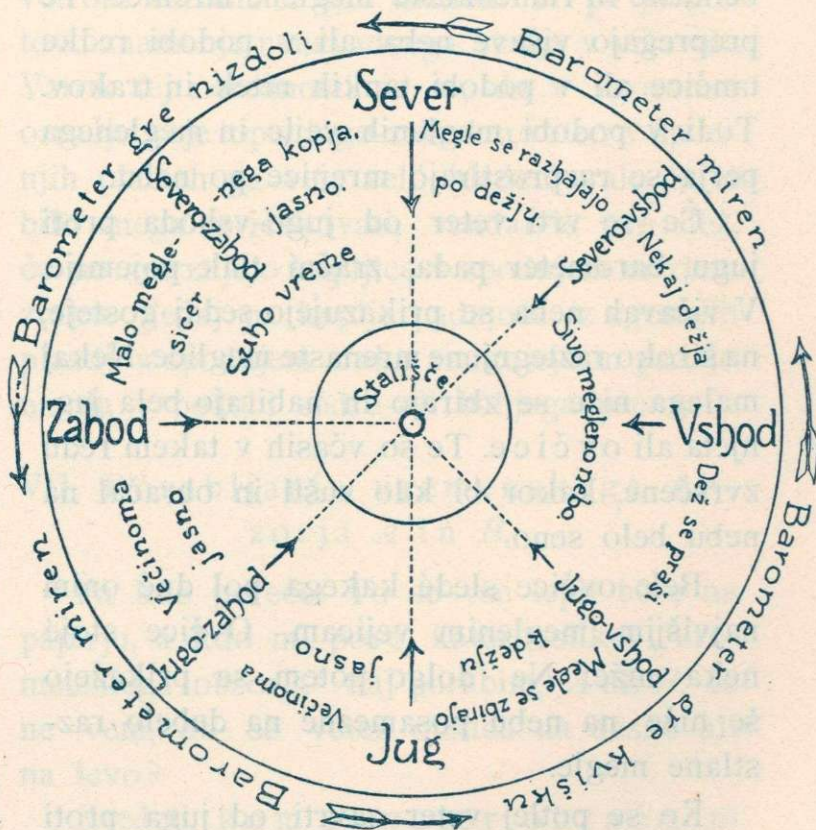
VI. Nakazovanje vremena po obzorju A in B.

Pušice potegnjene poleg zunanjega kroga kažejo vrtenje vetrov, na obzorju A na desno, na obzorju B na levo.

Pušice, potegnjene od zunanjega kroga proti sredi obzorja ali proti našemu stališču, kjer opazujemo vetrove in megle, kažejo, kateri veter vleče. Ime vetra je zapisano na pušici, katera kaže, od kod veje veter.

Tega ne bo treba na drobno pripovedovati, kako naj se rabita obzorje A in B, ali katera podoba naj se v tem ali onem slu-

Podoba IV.

Vremensko obzorje B.

čaju vzame v roke. Seveda, poprej moramo z opazovanjem pozvedeti, kam se obrača veter, na levo ali na desno, potem šele vemo katero podobo vzeti v roke, da se prilega stanju vetrov. Recimo, da se je jugo-vshodni veter zasukal proti jugu. Veter se je torej zavrtel tako, kakor se vrti kazalo na uri; zato moramo vzeti podobo z obzorjem *A*.

Če bi se pa veter pri jugu vrnil nazaj proti vshodu, morali bi seči po podobi 4. z obzorjem *B*. Če bi se taka vrnitev pripetila čez noč, tedaj nas zjutraj, predno stopimo iz hiše pod milo nebo, pouči barometer, kaj se je zgodilo. Zakaj če se veter vrti naprej proti zahodu, znižuje se barometer; če se pa veter vrne nazaj proti jugo-vshodu, ostane barometer na miru, ali pa gré celó kvišku.

Sedaj, ko smo si izvolili dotično podobo obzorja *A*, pojdimo z očmi po zunanjem krogu okoli, dokler ne pridemo do kraja, kjer so zaznamovani vetrovi, katerih iščemo. In zraven vetrov najdemo zapisano vreme, ki bo nastopilo.

Med tem, ko se veter vrti, recimo, od severa čez severo-vshod do vshoda, je nebo večinoma jasno in ozračje je suho. Šele če se veter zasučé od vshoda proti jugo-vshodu, jamejo se prikazovati v višavah neba belkaste in rumenkaste meglene mrenice. Te prepegajo višave neba ali v podobi redke tančice ali v podobi tankih nitek in trakov. Tudi v podobi meglenih vejic in meglenega perja se razprostirajo mrenice po nebu.

Če se vrti veter od jugo-vshoda proti jugu, barometer pada, zračni tlak pojemlje. V višavah neba se prikazujejo sedaj gosteje, na široko raztegnjene mrenaste meglice. Nekaj malega niže se zbirajo in nabirajo bela jag-njeta ali ovčice. Te so včasih v takem redu zvrščene, kakor bi kdo sušil in obračal na nebu belo seno.

Bele ovčice sledé kakega pol dné onim najvišjim meglenim vejicam. Ovčice stojé neka niže. Ne dolgo potem se prikažejo še niže na nebu posamezne na debelo razstlane megle.

Ko se potlej veter zavrti od juga proti jugo-zahodu, stojé na nebu že goste deževne

megle. Nizki deževni oblaki se združujejo in zgoščujejo. Njih na okroglo obrisane, mehke podobe se le malo ločijo od sivega, oblačnega nebá. V tem slučaju pa že pravimo, da se k dežju pripravlja; in deževno vreme nastopi, ko se veter približuje jugo-zahodni strani obzorja.

Navadno nastopi sedaj dež in traja dalje časa. Včasih ga pa tudi zadrži ali celó prežene, če postane viharo, in posebno, če se hipoma prevrže proti severo-zahodu: tedaj mu je primešan suh severni veter ter se pred njim poizgubé megle.

Ali bo dež trajal dalje časa ali manj, to se spoznava po množini in po gostobi oblakov. Zlasti treba gledati, kako se urejajo oblaki med tem, ko se pripravlja k dežju. Posebno dolgo traja dež, če se delajo oblaki iz podolgastih, rahlo omejenih plastij, katere se raztegujejo poprek vetra, kakor bi mu s svojimi lehami zajezovale tir. Temu nasproti oblaki, ki so se naredili iz okroglastih meglá, katerim je manjkalo poprek potegnjenih razorov in leh, provzročijo malo dežja.

Če je jelo dežiti iz na debelo z oblaki pokritega neba, dežuje neprenehoma, dokler se vrti veter proti zahodu in severo-zahodu.

V tistih slučajih, ko iz jugo-zahodnega skokoma nastane zahodni veter, preneha dež, megle se razdeljujejo in pretrgavajo, mimogredé se pokaže nekaj jasnega neba; brž se pa zopet zatemni ter se dež usuje; to se ponovi večkrat, če se veter dalje vrti skokoma.

Prigodi se pa tudi, da se veter vrti počasi in brez skakanja od zahoda proti severu; tedaj vlada naprej in naprej slabo vreme, dež pa pojenjuje in vreme nastaja tem mrzleje, čim bolj veje veter od severne strani. In če res začne pihati severni veter, sklepa izveden vremenoslovec iz tega, da še ta dan popoldne, če ne pa gotovo drugi dan nastopi jasno, lepo vreme. Zakaj pri severnem vetru sta mogoči le dve naključji:

Veter se utegne drugi dan zavrteti naprej proti severo-vshodu (*A*) ali pa obrniti se od severa nazaj proti severo-zahodu (*B*), a oboje prinese s seboj, kakor kažeta sliki,

jasno, lepo vreme — k večjemu se pridruži kaj vetra.

Sploh velja zakon, da prinesó sev.-vshodni vetrovi jasno nebo in lepo, suho vreme. (Obzorje *B* pa razodeva, da tudi vetrovi, vrteči se od severa proti zahodu, delajo večinoma jasno nebo, k večjemu se pokaže na nebu nekaj meglenega kopja.)

Ko se zahodni vetrovi zavrté popolnoma do severa, pride lepo vreme. Če pa veter, ki jo je pomeril čez zahodno stran proti severu, skoči prej nazaj, nego je došel do severa, napravi dež in viharo vreme.

Ta lepi in pravilni red vremenskega izpreminjevanja se pa précej zmede in zato tudi nastane neredno, muhasto in izpremenljivo vreme tedaj, kadar nas hitro za prvo depresijo, ki še ni popolnoma zapustila našega kraja, že zadene s svojo sprednjo stranjo druga proti vshodu za prvo pomikajoča se globoka depresija.

Kadar je šel dež iz jugo-zahodnega vetra, in se potem hitro prevrže veter na zapad ali severo-zapad, in če tedaj ob močnem vetru nebo vendar-le ostane večinoma jasno, je to gotovo znamenje, da se je v višavah meglá veter že zasukal in da veje zgoraj že drug veter, kateri se spodnjemu nasproti vrti na levo (*B*) od severa proti zahodu. Odslej pa utegne kakih 6 ali 12 ur vreme ostati jasno, med tem ko pojenjuje spodnji veter. Kakor hitro pa sedaj barometer jame odjenjevati ali padati, ponovi se zopet prejšnji na desno vrteči se veter z večjo silo, nego je vlekel poprej, ter navleče po nebu nekaj novih oblakov in prinese nekaj dežja.

Ta muhasta izpremenljivost vremena prihaja od tod, da prva ali sprednja depresija, kateri je druga že za petami, s svojim zadnjim oddelkom vzbuja sprednjemu oddelku približajoče se depresije ravno nasprotno gibanje zraka. Kakor hitro pa se umakne prva, vlada nad vremenom nova depresija, ter zopet nastopi poprej popisano izpreminjanje vetrov, meglá in vremena.

Ako se vreme izpreminja vsled vetrov, ki se vrté uri nasprotno (podoba IV.), vrši

se izprememba vremena večinoma bolj mirno in dostikrat med naraščanjem zračnega tlaka.

Vrtenje vetrov od juga na levo (obz. *B*) proti jugo-vshodu in dalje čez vshod proti severu, ne prinese nikdar toliko dežja kakor vrtenje na desno (obzorje *A*) od juga proti jugo-zahodu in naprej čez zahod proti severu.

Če pri plitvo pooblačenem nebu jame ob jugo-vshodnem vetru deževati in sicer takrat, ko gre barometer kvišku, se rado razjasni, ko se veter zavrti čez vshod (poleg obzorja *B*) proti severo-vshodu, posebno če tedaj barometer ostane miren.

Dostikrat se pri takem vrtenju vetrov od juga čez vshod proti severu dež še pokaže ne, le pooblači se, pa je vse opravljeno. Vendar-le poleti, ko je veliko vlage v zraku in ozračje polno vodenih soparov, posebno v tisti zadušljivi vročini, v kateri se le prerado izvali viharo vreme z grmenjem, utegne skok vetra od jugo-vshoda na severo-vshod provzročiti trajajoč, izdaten dež, ali pa celó hudo uro. Kaj takega se posebno rado primeri, če pri tej premembi vetra pade barometer globoko, kar pri počasnem vrtenju v tem kraju obzorja ni njegova navada.

Primeri se tudi včasih, da proti našemu pravilu na obzorju *B*, med jugo-vshodnim vetrom barometer gre nizdoli. To pa je gotovo znamenje nenavadnega stanja v višavah. Vzrok tej nerednosti je ta, da v zgornjem ozračju veje topel jugo-zahoden veter, v spodnjih plasteh pa veje zeló hladen zrak, da bi bilo snega pričakovati, vendar-le gre dež, če ne zmrzujejo kapljice v spodnjem mrzlem zraku. Tedaj pa kaplje padajoče iz zgornjih plastij v spodnjem zraku zmrzujejo in padajo na tla v podobi sôdre ali babjega pšena.

VII. Porabljanje vremenskega obzorja *A* in *B*.

Pa kdo poreče: To se vse lepo bere na papirju, a kdo mi pové, katero sliko „Vremenskega obzorja“ naj porabim, *A* ali *B*, če ne vem, ali se veter obrača na desno ali na levo?

Zvedeti, kam se veter obrača, ni težko. Stopi pod milo nebó in zapomni si

vetrov tir; potem pa potrpi dobro uro ali dve, in stopi zopet na ravno tisti kraj, kjer si stal poprej: sedaj hitro spoznaš, ali se veter že obrača kam drugam ali ne, in kam se je zasukal. Lahko pa tudi to spoznaš, ali se obrača hitro ali počasi, ali se vrti na desno ali na levo.

Na levo se pomika veter tedaj, če se moraš zavrteti sam na levo, da ti izpremenjeni veter veje zopet v obraz, potem ko ti je prvi pihal v obraz.

Ko si to spoznal, pa veš, ali je sedanje vreme naslikano v podobi z vremenskim obzorjem *A* ali v podobi *B*.

Če le nisi trden, da si tako ali tako prav presodil vetrovno premikovanje, pa poglej prej in pozneje na oblake. Po njih že naprej lahko presodiš, kam se veter zavija. Če se megle v srednji visokosti vlečejo precej bolj na desno kakor veje veter pri tleh, je to zanesljivo znamenje, da se bo veter zasukal na desno. Če se pa tir oblakov v srednji visokosti sklada z vetrovi pri tleh, je to znamenje, da se prej ko ne veter obrne na levo.

Tudi po obliki neba se dá presoditi, kam se bo veter zasukal. Če je n. pr. pri jugovshodnem vetru nebo večinoma jasno, smeš seči po podobi z obzorjem *A*, zakaj vremensko obzorje *B* kaže pri jugovshodnem vetru oblačno in deževno nebo.

Koristno je pomniti za obzorje *A* še to-le: Če se veter od jugovshoda počasi vrti proti jugu, in če se mrenaste meglice v višavah ne pomičejo prehitro proti nam, tedaj ostane lepo še dober dan, včasih celó dotlej, dokler veter ne veje iz zahoda. Če pa temu nasproti jugovshodni veter veje močno, če se hitro vrti, in barometer gre zelo nizdolu, tedaj se je v kratkih urah ob jasnem vremenu veter zavrtel do juga, in od tod ob oblačnem nebu hitro dalje do zahoda. Tak veter prinese dež še-le, ko veje iz zahoda. Poleti se mu rada pridruži huda ura.

Oglejmo si še drug slučaj, znamenit zaradi tega, ker vreme te vrste rado preskoči iz obzorja *B* na obzorje *A*. — Sedaj naj veje veter iz severo-zahoda. Nebo je

skoraj popolnoma jasno. Tedaj velja vremensko obzorje *B*.

Obzorje *B* kaže pri vrtenju na levo lepo vreme, dokler se vrti veter po večerni strani od severa čez zahod proti jugu. Ta dan torej ne bo dežja.

Če pa med tem vrtenjem barometer gre nenavadno nizdolu, kakor uče izkušnje, se drugi dan veter ob jugo-zahodu, kakor ob kaki steni, vrne nazaj na desno. — Ta obrnjeni veter prestavi vreme iz obzorja *B* na obzorje *A* ter prinese dež med svojim vrtenjem čez zahod proti severo-zahodu.

Kdor se loti opazovanja vremena s pomočjo vremenskega obzorja *A* in *B*, temu se bo ta reč v kratkem tako prikupila, da mu bo v zabavo in veselje. Spoznal bo s časom, da se s tem priročnim sredstvom kaj gladko razmotava sila zmedena štrana nestanovitnega in muhastega vremena.

Seveda, čim bolj je omejena okolica opazovalčeva, čim bolj je ograjena s hribi in gorami, čim ožja je dolina, kjer kdo opazuje vreme, in čim manj vidi neba, tem bolj se razvija vreme po posebnostih okolice.

Take posebnosti okolice izpreminjajo vreme, posebno tako vreme, ki se ne razprostira po širnem svetu ali nad široko razprostrtimi deželami.

Vreme, ki n. pr. poleti, ko je sicer lep dan, nastane popoldne v največji vročini, in prinese s seboj mimogredé ploho in včasih tudi točo, torej vreme, ki se hitro napravi in hitro mine, ravna se po okolici. Meteorologi pravijo: to je krajevno ali lokalno vreme.

Marljivi opazovalec vremena bo prej ali pozneje jel razločevati krajevne posebnosti, in počasi se mu bo v krajevnem vremenu odkril zakon, po katerem bo ugibal vreme s tem večjim pridom, čim jasnejši so mu zakoni vesoljnega vremena.

Če bi kdo vprašal, kako je s točo, ki k sreči ne zadeva širokih poljan in ravnin, temveč le ozko omejene pokrajine, odgovarjamo mu, da jo včasih naznani tudi vesoljni obraz vremena. Nevarnost, da pride toča ali prav za prav pripravljanje k toči, se naznanjuje s tem, da barometer pada po-

leti pri večinoma jasnem vremenu tedaj, kadar najvišje mrenaste meglice plavajo hitro iz jugo-zahoda proti nam, in kadar se ob enem — dejal bi — z jednim skokom prevrže veter z juga na zahod — tedaj prinese ploha rada tudi točo s seboj.

VIII. Pregled vremenskih pojavov.

a) Vrtenje vetrov, ki izhaja iz juga, naj gre na desno ali na levo, to je: proti zahodu ali proti vshodu, daje povod, da nastajajo oblaki, dež in sneg.

Dokler se veter vrti od juga proti zahodu in severu, ali od juga proti vshodu in severu, je nebo večinoma oblačno ter se ponavljajo zračne padavine.

Med nasledki vrtenja vetrov je pa ta razloček, da vrtenje vetra od juga proti zahodu dosti bolj gotovo povzroči dež, kakor nasprotno vrtenje od juga proti vshodu in severu.

b) Vrtenje vetrov, ki izvira iz severa, naj se obrača veter na desno ali na levo, čez vshod ali čez zapad proti jugu, prinese s seboj večinoma suho in jasno vreme.

c) Iz izkušnje poznajo kaj malo takih naključij, da bi se veter nakrat zavrtel čez pol obzorja od severa do juga ali pa od juga do severa. Večkrat se zavrti veter le za četrto del obzorja n. pr. od juga do zahoda, na zahodu pa odleti nazaj do jugo-zahoda — in tukaj se vrne in se zasučepet proti zahodu in severo-zahodu. Tako odletavanje in omahovanje vetrov povzročuje vedno omahovanje vremena. Kakšno vreme spremlja to omahovanje, tega ni treba ponavljati, zakaj česar nisem že posebej povedal, najdeš naznanjeno v vremenskih obzorjih *A* in *B*.

d) Hudega vremena se je bati, kadar močan jugo-vshodni veter skoči proti jugu, med tem ko se barometer hitro znižuje. Kakor hitro se tir spodnjih meglâ obrne proti jugo-zahodu, zgosté se megle v črne hudoorne oblake. Med vrtenjem dalje proti zahodu se razvname s ploho in grmenjem (poleti).

Temu nasproti nastopi najjasnejše vreme, če se severni veter obrne na desno proti severo-vshodu, med tem ko barometer gre kvišku.

e) Odločilni vpliv zračnega tlaka ali barometra na vreme se spoznava pri vetrovih, ki se od juga obračajo proti zahodu. Če med vrtenjem vetra z juga proti zahodu in severo-zahodu barometer kaže visoko, primeri se večkrat, da se nebo komaj kaj malega pooblači. Temu nasproti povzroči ravno tisto vrtenje vetra kaj izdatne padavine, če se vrši to vrtenje med tem, ko prav nizka stopinja barometra naznanja globoko zračno dolino.

IX. Dodatki k opazovanju vremena.

Našo zemljo obdaja okoli in okoli nevidna odeja zračnega morja ali ozračja. Slično pravemu morju ima tudi zračni „ocean“ svojo plimo in oseko.

Kako visoko nad zemljo proti nebu se vzdiguje ozračje, tega dandanes še ne vemo za gotovo, globokosti zračnega oceana ne poznamo; po dnu tega morja, po površju zemlje, tavamo okoli, do njegove gladine se pa ne vzdigne noben zrakoplav.

Astronom, meteorolog in fizik, vsak meri visokost ozračja po razmerah, s katerimi ima opraviti, vsak pride do drugega sklepa. Poprej so uganjevali, da je do vrha ozračja 12 milj; Schiaparelli pa trdi, da jih je 26. — Po izmetavanju ognjenika Krakatoe na Sundaškem otočju so se opazovale več let tanke bele meglice kakih 83 kilometrov ali 11 milj nad zemljo.

Zračni ocean ne stoji na miru, pa tudi ni povsodi jednako globok, ne jednako gost. Ko bi ozračje mirno stalo na gladkem površju zemlje, katero se strinja s površjem morja, tedaj bi nad vsakim kvadratnim metrom stala jednaka množina zraka, vsak kvadratni meter površja bi nosil enak zračni tlak, ki bi znašal 10,334 kilogramov.

Tak zračni tlak srednje mere vzdiguje v barometru živo srebro 760 milimetrov visoko. Ali z drugimi besedami: ozračje dela

ob morski gladini čez in čez po zemlji tolik tlak, kolikor bi ga trpelo površje zemlje, ko bi ga pokrivalo 760 mm (nad tri četrta metra) globoko morje živega srebra.

V nemirnem ozračju se pa tlak ne izpreminja le vsled zračne plime in oseke, po kateri doslej pri preiskovanju vremena meteorologi še vprašajo ne, temveč prav posebno se preminja tlak vsled zračnih dolin in hribov.

Take izpremembe zračnega tlaka vplivajo, kakor smo že opazovali na zračnih višinah in nižinah, največ na vetrove. Vetrovi vplivajo zopet na megle; seveda jih brez vlage ali brez vodenih soparjev v zraku ne morejo poklicati na dan. Soparjem pa pomaga na noge gorkota, o kateri smo že omenili, da koplje zračne doline.

Tako si podajajo pri izpreminjevanju vremena roke prvotne sile prirode: gorkota, zračni tlak, vlaga, vetrovi in megle. Iz teh prvotnih sil je sestavljeno orjaško kolo, ki s svojim silovitim vrtenjem po zračnem morju dela in izpreminja vreme.

Pri svojem tukajšnjem preiskovanju se ne bavimo s soparji v njihovi nevidni podobi, ampak govorimo le o njihovih vidnih slikah: o meglah. Jasno in oblačno nebo je nekaka mera vlage; megle in oblaki so tiste vidne podobe, s katerimi vpliva vlaga na vreme. Torej nam zadostujejo megle.

Bistveno stanje ozračja se torej izraža po barometru, po vetrovih in po meglah.

Zdaj, ko poznamo vetrove in njihove lastnosti, in ko vemo, da barometer meri zračni tlak ter naznanja globočine dolin in višave hribov v ozračju, ne potrebujemo nič drugega kakor to, da se malo seznanimo s posebnimi podobami meglá. Nekaj teh podob smo mimogredé že omenili; oglejmo si jih še malo bolj.

Ne bomo se pečali s podrobnostmi, le na debelo si jih razložimo. Vselej in povsodi razločujemo na oblačnem nebu megle zgornje, srednje in spodnje visokosti.

Nekaj zgornjih meglá že poznamo. Najvišje plavajo rahle mrenaste tančice. Ta

megleni dim se prikaže sedaj v podobi perja ali vetrovih dreves, sedaj v podobi večje, nebo na široko preprezajoče tančice, pa tudi v podobi drobnih, lepo simetrično urejenih belih ovčic.

Srednje megle so neredno razdeljene sivkaste ovčice, pa tudi precēj na debelo razkosano meglovje in raznobarvni megleni kupi.

Spodnje megle plavajo najbliže tal; njih podobe so kaj različne. Deloma se razprostirajo poleg spodnjega obzorja, in kjer se zadevajo druga ob drugo, ondi ne ohranijo nobene lastne podobe, temveč razlezejo se druga v drugo. Pod sivimi deževnimi oblaki pa plavajo ob viharnih urah razdrapanje meglene cape, ki tudi spadajo med spodnje megle.

Ko se pripravlja k večjemu deževanju, izginejo večinoma vse spodnje megle, kar se jih je prej pokazalo in nabralo po spodnjem ozračju. Nebo pa se pokrije z zgornjimi rahlimi meglami: z mrenastimi meglicami, z belimi ovčicami ali z razprostrtimi preprogami. Še le pozneje se pokažejo pod njimi v nižjem ozračju megle srednje visokosti. Večinoma šele tedaj, ko iz teh jame dežiti, pridružijo se jim tudi spodnji oblaki, pravi viri dolgo trajajočega dežja.

Tiste mrenaste meglice, katere naznanjajo dež — s svojim brzim gibanjem po južno-zahodnem vetru — razprostirajo se čez večjo plan nebá in se hitro pomikajo proti nam. Če se zgosté, vidijo se kot sive preproge na nebu. Ko se raztegne taka preproga pred solncem, nam ga ne zakrije popolnoma, temveč solčna svetloba prodira skozi to rahlo meglovje ter se vidi kakor bi namestu pravega solnca stala svetla lisa za sivkastim meglenim dimom.

Poleti dež največkrat naznanjajo mrenaste meglice, ki brzo prihajajo iz jugovshoda, iz juga in jugozahoda.

Pozimi prihaja skoro vselej dež za vlakom mrenaste preproge, ki se nam hitro bliža iz jugozahoda, in zahoda ali severozahoda.

Književnost.

Slovenska književnost.

Knjige „Matice Slovenske“ za l. 1897.

Zabavna knjižnica „Slovenske Matice“ X. zv. Trojka. Povest, spisal dr. Fr. D. Str. 238. Cena 50 kr. — Za leto 1897. se je „Sl. Mat.“ z Zabavno knjižnico jako odičila; zakaj povest našega marljivega pa tako skromnega g. pisatelja se niti meriti ne dá z vrsto tistih povestij, katerim se že ob začetku kaj varno more prerokovati, kakšen bo konec. Pa še nekaj jo prav posebno odlikuje: stoji namreč na starem, neporušnem temelju krščanske katoliške vere. Duhovitost pisateljeva se razodeva v celi povesti. Zpletena je jako premišljeno. In ti raznovrstni značaji posameznih oseb in to raznoliko življenje posameznih družin, kako določno pa brez nepotrebnega opisovanja nevažnih reči je vse to risano! Življenje na vseučilišču nam kaže pisatelj sedaj od smešne, sedaj od skrbij polne strani, razkriva nam nazore velikosolcev pa tudi eks-gimnazijcev, uvaja nas v življenje po gradeh na deželi in slika nam kaj mično blagor kmečkega stanú in njegovo mirno zadovoljnost, iz vere in delavnosti izvirajočo. Pisatelj zna zabavno učiti, krepko piše iz življenja za življenje, kažoč na napake in grehe posameznikov in na vrline drugih, da bi se tudi čitatelji znali prvih varovati, krepostne vzglede pa posnemati. Gospod Majer z Mlake, ki mu je bilo vse „smešno“, samo njegovo oderuštvo ne, je slednjič silno tepen po lahkoživi in koketni hčeri, kakor tudi po pustolovskem baronu, na čegar značaj in maščevalnost pa ni najmanj uplivala posestna goljufija taistega Majerja. Nasproti temu pa je imela Bojančeva poštena kmečka družina največje veselje v pridni, nepokvarjeni hčeri in v spametovanem sinu. — Ob ciničnih opazkah epikurejca Majerja gledé na krščansko pokopališče in ob novodobno izobraženi in za nedeljsko božjo službo brezbrizni Irmi vrlo dobro dé krščanskemu srcu, ko pisatelj po drugih osebah tako odločno poudarja resnice, zapovedi in prepovedi naše sv. vere ter nas parkrat popelje mimo vaškega znamenja Matere Božje. Silno zanimiva je daljša razprava o dvoboju, katere se udeležuje več oseb. Tako je: Kot pameten človek, kot katoliški kristijan, kot praven državlján bi Vladimir ne bil smel sprejeti dvoboja. In zares bi bilo vse to zmagalo v njegovi duši ter mu ohranilo mirno vest, a pritiskal je napuh in potrdil ga v nepravih nazorih o časti predrzni ščuvalec Čuk. Nekako čudno pri tem je le to, da se ni preiskovalo in zvedelo o dvoboju Vladimirjevem z ljubosumnim hudobnežem, baronom Bergerjem. Tako je ostala v okolici misel, da se je marljivi in nadopolni mladenič ustrelil sam;

Majerjevi seveda niso hoteli brskati, ker so bili sami zamotani v ta umor in grozno nesrečo. Po taistem baronu smrtno zadeta Irma šele nesvestna izda resnico v bolnici Vladimirjevi sestri in oni osebi, ki bi ga bila mogla zares osrečiti; obe sta bili vstopili k usmiljenkam v Zagrebu, mati Vladimirjeva pa je od žalosti umrla kmalu po sinovi smrti. Žal, da ravno tega mladeniča ustrelí v dvoboju tisti, ki konča pozneje sam sebe! Vladimir pa je takrat sprožil kvišku v zrak.

Pisatelj je modroslovec in nič manj jezikoslovec. Prepričevalno in modro govori o racionalizmu, o pesimizmu, o hipotezah, o slovstvu, posebej o tistem, katero zadnja leta sili tudi v Slovencih tako umazano na dan. Prave nazore čujemo v tej povesti o pohlepčnosti, o prijateljstvu, o tako imenovanih narodnjakih, o zakonskem življenju, o gospodarstvu in gospodinjstvu, kakoršno bi moralo biti. Stojan je vzgled pametno naprednega gospodarja na Pristavi; upokojeni sod. svetovalec in beneficiját natanko spolnujeta, kar naznanjata njuni stanovski imeni.

Kaj pa „trojka“? Ta nadomešča glavno osebo v povesti. Stari Čuk, Radivoja, večnega doktoranda oče, pravi nazadnje: „Iz Gorenje vasi so študirali na Dunaju trije; jeden se je pokmetil, drugi se je ustrelil, moj sin pa je ostal na Dunaju, tam, kjer je cesar doma, in ima službo pri ministrih.“ Pisatelj dostavlja: „Istina; pisar je Radivoj v nekem ministerstvu, če ni že umrl.“ Sicer pa si je bil zastopnik lahkoživih vseučilišnikov, Radivoj, izmislil nov „družben ples, ki se imenuje trojka in mora izpodriniti tujo četvorko in dolgočasno kolo“. V povest se prikaže tudi tistih gimnazijcev, ki so šolo obesili na kol, troje; Lovro Bojanec jih sprejme ter pogosti prav slovanski, dokler jih oblastni Radivoj dobro ne ozmerja ter prežene iz Podkrajске grajščine. A ta trojka ni mero-dajna za naslov naše povesti, kakor gotovo tudi ne trije odsotni sinovi iz Močilske grajščine.

Zdi se nekako pretirano, da je dal Majer mlaje in napise postaviti v čast Bojancu, prihajajočemu z Dunaja kot nov grajščak — sošed. No, gospod Majer je bil pač povsod sebičnež, misleč na prihodnost.

V jezikovnem oziru ni kaj posebnega pripomniti; saj je že davno znana vzgledno lepa proza gospoda pisatelja. Bolj nenavadno se glasi rodilnik „Lovra“ pa za „hrastino“ „izgaga“.

Tiskovnih pomot ni, le na str. 159 sta vejici v začetku zadnjega odstavka odveč. Nekaj lastnih imen z Moravškega pa menda ni zakrivil tiskarski škrt!

„Zato pa“ — sklepam s Podkrajškemu Janezu priljubljeno pritrjevalnico — tej povesti „izvrstno“, ne pa — „trojka“.

Val. Bernik.

Povesti. Spisal dr. Ivan Tavčar. II. zv. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tisk. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 1897. — O 1. zv. dr. Tavčarjevih povestij je prinesel „Dom in svet“ temeljito oceno. Bistveno se ne ločijo te povesti od onih, zato tudi naša sodba ne more biti drugačna: Dr. Tavčar „si ne stavi te naloge, da bi opisal življenje tako, kakor je, ampak tako, kakor zanima... Tavčarjeva jako očitna posebnost je ta, da hoče — efekt.“ Ta želja ga pa zapelje mnogokrat na jako čudna pota. V naslednjih vrstah bomo to čisto objektivno pokazali na nekaterih vzgledih.

Dr. Tavčarjevi junaki so čudni ljudje. O junaku prve povesti trdi njegova žena, da je bil fantast, „slabši od najumazanejšega izmed umazanih svojih hlapcev“ (str. 5). Baron Julij Bontoux je „največji lenuh svojega stoletja“ (str. 24). Vitez Trd je kot „živo pokopališče, ki se je vlačilo okrog“ (23). Kontesa Serafina svalka cigarete (24), vojaka Egona nesreča je „poetičnost“ (26) itd. Njih značaj je, da so igrača svojih strastij, brez idej, brez dela, brez drugih mislij. Tavčar sam je zapisal o tej družbi nastopno sodbo: „Tisti večni plesi, tiste razsvetljene dvorane polne dolgočasnega modernega ženstva, ki se nevoščljivo opazuje ter bori s svojimi oblekami, polne tistih skrbnih mater, ki si sladke obraze napravljajo ena proti drugi, za hrbtom pa ostre sodbe izrekajo ena o drugi!... In pa šele tisti drobni gospodiči z dolgimi nožicami po parketu drsajoči, s katerimi vse lahko govoriš, samo nič pametnega ne!“ (51.) Taki junaki govoré samo o ljubezni, „takšno lahko govorico, ki se sama ob sebi izsiplje iz ust, brez jedra in kakor penasto zlato“ (209). Rad opisuje plemenitaše, a take, da je res umestno vprašanje, katero beremo na str. 214: „Kdo je med tolikimi plemenitimi lumpi največji?“ Izjemo dela v tem zvezku novela „V Karlovcu“, in deloma tudi „Soror Pia“.

Dr. Tavčar rabi take ljudi zato, ker neče podati verne slike življenja, neče zabavati z mirnim, naravnim razvojem povesti, ne polaga etične vsebine v svoje spise, ampak hoče le s kričečimi barvami, z drznimi nasprotstvi in naglimi izpremembami razburiti bralčevo domišljijo. Zato piše največ kratke novele. Kratko, ljubavno zgodbo zna opisati zanimivo, osredotoči dogodke okoli skupnega jedra, iznenadi bralca z nepričakovanimi izpremembami; to podaje v blestečem, mnogokrat preveč drzno okrašenem jeziku. On neče zabavati, ampak očoravati, iznenajati — in tu pretirava in je nenaraven. Njegove osebe hipoma vsplamté v ljubezni; najmanjšega povoda je treba, in si postanejo ljuti sovražniki. Strast naredi iz njih v trenutku drugo bitje, ki ni prejšnjemu prav nič podobno. Ti ljudje niso zaljubljeni, ampak so od ljubezni pijani, blazni, bolni (209), vskipé, „kakor Etna, ko je v najhujšem bljuvanju“ (234), od ljubosumnosti „čudno grgrajo“ (245), so „kot jelen, ki se mu je ris zagrizel v tilnik“ (250),

„Prometej na skali“ (235), „pokopani pri živem telesu“ (238), izsušeni „kot vodnjaki sredi puščave“ (238). Metod, pred ljubeznijo blag kot angel, postane od ljubezni poln strasti in dijabolične hudobije; „peklensko življenje mori“ žrtve Tavčarjevih povestij. Od ljubezni imajo „peklensko boleost“ (253), ljubosumnemu se sučejo „možgani kakor vreteno v glavi“ (236). Tavčarjev junak je krvoloč in zre nasprotnika, kakor bi ga „hotel z bliski svojega pogleda pobiti“ (275), v nasprotnika se „zasesa z očmi kakor bazilisk“ (273); vmes pride nekoliko dvoboja — in „nekdanja srdita sovražnika sta sedaj goreča prijatelja“ (289). Pred zakonom mu je ona „kot boginja“ (261), v zakonu se sovražita, da žena, ko ugleda svojega moža, zaječi. „To ječanje je bilo ječanje sovražnosti, kakor pri divji zveri, ki je dejana v železni zapor in je brez moči gledavcu nasproti“ (257). Odteče nekaj krvi — in ljubezen je zopet „neskončna“ (288)! Med slovenskimi leposlovci doslej še nobeden ni bil tako nezmeren v izbruhih neukročene strasti kakor, Tavčar.

Istinito — to so žareče barve, to je efekt. A za pravo umetnost je treba tudi umetniške umerjenosti — in te ni. Tavčarjevi junaki so sedaj ljubeznivi amorji, kmalu hijene, redko ljudje — kristijani.

Dr. Tavčar omenja včasih tudi „moralčno vrednost.“ Govori o ženski, „ki ni imela nobene moralčne zavesti več“ (218). O družbi, katero opisuje, priznava, „da moralčna njena notranja vrednost ni bila Bog vedi kako velika. A živeli so v radosti, jahali, vozarili se, veslali s čolni po reki, ribarili s trnikom ali pa zahajali s psi na lov“ (24). Pa kaj je Tavčarju morala? „Leto za letom je moja duša postajala čistejša. Človek mi je bil kras stvaritve in ženska vzor najvišji“ (260), tako nekako bi mogle z gospodom Metodom tudi druge Tavčarjeve „čiste duše“ izraziti svoj moralni pravec. Sploh se zdi, da Tavčar v svojih povestih nravnost stavi v moč in silovitost strasti, strast pa je le zakoniti pojav naravne sile. Prešeštnik kliče ženi svojega brata: „Ljubezen ima večne zakone, in po večnih teh zakonih si moja... pred Bogom!“ (245) Po teh „večnih“ zakonih se vrši ljubavni prizor po noči — v cerkvi (180). O verskih dolžnostih dr. Tavčarjevi junaki ne vedó mnogo. „Dober človek“ je tudi, kdor nikdar ne gre v cerkev (220). Ljubezen vlada popolnoma kot fizična sila, in če bi se vendar kdaj vsiljeval premislek pameti, tedaj je lahek izgovor: „Usoda me je spravila v dotiko z dekletom...“ (220). Vsega je nazadnje kriva „usoda“ in „večni zakoni“. Po nenravnem življenju se tolaži signore Battista: „Zapadel sem nedoumnim zakonom usode, ki se igra s človeškimi srci ter se veseli komedij, ki nastajajo iz te igre“ (136). Poleg takih nazorov je seveda nravnost nemogoča.

Pisatelj, ki tako hlepí po izrednih sredstvih in učinkih, ne meneč se za njih nravno vrednost, ima v samoumoru in dvoboju pripomočka, ki mladega

čitatelja močno zanimata in pisatelju pomagata hitro razrešiti kak težji voz. Pri Tavčarju jih je obilo. O samoumoru beremo, da „opere čast“ (str. 218) in da je znak „železnega duha“ (232). „Povrnili bom stvarnici svoje atome“ (str. 4) piše samomorilec. Pred dvobojem sklepa nesrečnež svoj „račun z življenjem“ tako: „Če me je stvarnik iz ljubezni ustvaril, me bode sprejel zopet z ljubeznijo (ker za tisto, kar božji hlapci imenujejo „greh“, sem že tu na svetu dosti pretrpel); če pa me je ustvaril iz sovraštva, me bode pa sprejel s sovraštvom ter me pahnili v večno trpljenje!“ (283). Ne gledé na to, da je čisto protinaravno in nemogoče tako „sklepati račun z življenjem“ in tako hladnokrvno govoriti pred smrtjo o večnem pogubljenju, si dovolimo vprašanje, ali je tak človek še kristijan? In pisatelj, ki to piše?... Ali je zapisal Tavčar resnobno kot svoje prepričanje, ali je tudi to „brez jedra in kakor penasto zlato?“... Kaj bolj ciničnega, nego je prešeštni prizor v povesti „Tat“ z ono materijališko razlago tega dejanja, si je težko izmisliti. Celo Tavčar imenuje ono stvar „satansko“. A s tako kratko obsodbo umetnik ne reši svoje naloge. Če se je že Tavčarju vredno ali potrebno zdelo, da poseže tako globoko v podlost, kje pa je poskrbel, da bi se užaljeni čitatelj povzdignil in utešil ob kakem res npravno lepem značaju?

Pač je dr. Tavčar tudi samostansko življenje spravil v okvir svojega pisateljstva. Čitali smo drugod v njegovih spisih že ostudne napade na samostane, a o povesti „Soror Pia“ se mora reči, da je dejanje mirneje in nežneje, nego smo ga vajeni od njegove divje, strastne domišljije. A tudi tu si ni mogel misliti samostanskega življenja drugačnega, nego polno onih fantazmov, s katerimi se bavi njegova domišljija v ostalih povestih. Poleg tega je neprijetno ironiziranje samostanske vzgoje. Pa kdo bi mogel zahtevati od pisatelja, ki je v „Tatu“ in v „Valovih življenja“ tako očitno pokazal svojo nagnjenost do popisovanja človeške podlosti, da bi imel še časa in volje dovolj, ustvariti si nepristransko sodbo o deviškem življenju?

Odrasli izobraženci, ki iščejo čistega estetičnega užitka, ne bodo mnogo čitali teh povestij, ampak smatrali jih bodo za „penasto zlato“ (209); pač pa so za mlade ljudi opojna hrana — strupena hrana. „Človek je slabotna stvar, in ženska si ga obviije kakor šibko bilko okrog svojih prstov!“ (136) — to načelo se čita iz vseh vrst Tavčarjevih povestij. Zmago čutnosti nad razumom, zaničevanje moralnih zakonov in napačne nazore o človeški naravi in nje namenu bodo rodili ti spisi v mladih dušah.

Eugen Lampe.

Sveta birma. Pouk in priprava za ta sveti zakrament. (Za šolo in dom.) Sestavil Jernej Voh, župnik. Maribor 1897. Tiskala in založila Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 16°. Str. 50. Cena 6 kr.

Poljska književnost.

Ko naša književna podjetja hirajo za sušico, poganja na poljskem književnem polju čimdalje lepše klasje, izmed katerega hočem nekaj malega pokazati Slovincem. Vsakdo, ki je imel priliko pečati se nekoliko s poljsko književnostjo, čutil je brezdvomno nepriliko, da so poljske knjige v obče jako drage. Tako n. pr. je veljala sloveča trilogija romanov H. Sienkiewicza: „Z ognjem in mečem“, „Potop“ in „Pan Wołodyjowski“ na književnem trgu samo 10 kr. manj nego 20 gld., dokler ni izšlo pred nedavnim jubilejno izdanje te trilogije v zalogi varšavskega bankirja Hipolita Wawelberga, ki se prodaje za čudovito nizko ceno 2 rubljev t. j. 2 gld. 60 kr. Ker imamo Slovenci že preložen prvi del te trilogije, utegnejo se čitatelji, ki so vešči poljščine, zanimati še za naslednja dva romana, ker dobé sedaj vse skupaj v šestih zvezkih za naznačeno ceno. G. pisatelj Sienkiewicz je bil namreč v minulem letu prestopil petdeseto leto svojega življenja, kar je dalo gosp. mecenu Wawelbergu priliko, odkupiti od pisatelja to trilogijo za lep honorar 20.000 rubljev ter ponatisnjeno prodajati za tako nizko ceno. Pač lep dokaz, kaj vse premore požrtvovalnost in ljubezen do domovine!

Toda to še ni vse. G. Wawelberg ni prezrl tudi drugega znamenitega pisatelja, ki uprav letos praznuje svojo petdesetletnico, namreč Bolesława Prusa (Aleksandra Głowackego), čegar zbrane spise (razven nekaterih daljših romanov) je izdal v svoji zalogi v družbi Stanisława Rotwanda. Tudi teh spisov je izšlo šest zvezkov in sicer obsegajo štirje zvezki krajše povesti, dva pa daljšo povest „Lalka“ (Donda), ki stanejo vsi skupaj le nekoliko nad 3 gld. Tudi to izdanje je kaj po ceni, kajti vsak zvezek šteje nad 300 drobno tiskanih strani.

Še cenejše, nego tu navedena dela, je izdanje „Macierzy Polskiej“ v Levovu z naslovom: „Encyklopedia“, ki izide v dveh debelih zvezkih. Vse delo bo obsegalo okolo 100 tiskanih pól ter velja po naročilni poti samo 1 gld. 50 kr. Naslov: Biuro Macierzy Polskiej, Lwow, ulica Batorego l. 36, I. piętro.

Da se pride v okom splošnim potrebam poljskega občinstva, zbralo se je v Varšavi nekoliko pisateljev, ki so osnovali „Bibliotekę dzieł wyborowych“, ki izdaje razna že znana in novejša poljska dela po nizki ceni, za 26 kr. zvezek. Vsak zvezek velike osmerke šteje okolo 10—12 tiskanih pól ter obsega prvi „Powieści poetyckie“ Słowackega, drugi in tretji povest „Tulacze“ Kraševskega, četrti „Pamiętniki Paska“, peti „Psychologijo rozwoju narodów“ Gustava Le Bona, šesti „Trzy nowe“ Elize Orzeszkowe, sedmi „Z zapisek myśliwego“ I. Turgeniewa itd. Naročnina za celo leto, za 52 zvezkov, znaša 14 gld. s poštnino vred. Na-

roča se pri Redakcyi „Biblioteki“ we Lwowie przy placu Maryackim l. 4, hotel Europejski.

V Varšavi, v založbi S. Orgelbranda, pripravlja se za natisek novo izdanje „Encyklopedyi powszechnej“, ki bo dokončana lahko tekmovala s podobnimi izdajami Meyerja in Brockhausa. Vse delo izide v petih letih ter bo obsegalo nad 100.000 člankov, okolo 6.000 slik in 60 zemljevidov. Prvo izdanje te „encyklopedye“ je izšlo v 28 zvezkih od 1858. do 1869. l. ter izide sedaj v novem natisku, ne gledé na to, da izhaja v Varšavi že od nekaj let „Wielka Encyklopedia powszechna

ilustrowana“, ki se tiska v več nego 10.000 izvodih. Snopič te encyklopedije bo veljal samo 30 kr. ter se lahko naroči po vseh knjigarnah v Krakovu in Levovu.

V založbi Gebethnera in Wolffa začne v kratkem izhajati v snopičih delo: „Obraz literatury polskiej“. sestavil Peter Chmielowski, ki utegne dobro služiti ne samo Poljakom, marveč tudi onim Slovanom, ki se pečajo s poljsko književnostjo. Delo izide v treh debelih zvezkih (100 tiskanih pól vel. 8°) ter stane po naročilnem potu s poštnino vred 11 gld. 20 kr. i+a.

Razne stvari.

Naše slike.

Vladika Josip Juraj Strossmayer je tako znan tudi Slovencem, da ni treba obširneje o njem pisati. Rodil se je dné 4. svečana l. 1815. v Osijeku na Hrvaškem. Ondi se je šolal, dokler ni šel na škofovski licej v Djakovo. Leta 1834. je bil v Pešti povzdignjen v doktorja modroslovja. Po dovršenih bogoslovnih študijah je daroval novo mašo 16. svečana l. 1838. Izprva je služboval v Petrovaradinu, a l. 1840. je šel v višje bogoslovne nauke v dunajski Avgustinej, kjer je dosegel čast doktorja bogoslovja l. 1844. Malo časa je bil profesor v Djakovu; potem je bil do leta 1849. ravnatelj študij v Avgustineju in c. kr. dvorni kapelan, katero službo je zamenjal s škofovsko. Odtlej deluje kot slaven škof Djakovski ne samo za cerkev, temveč zlasti še za hrvaški narod, kateremu je duševni voditelj. V jako važnih političnih vprašanjih je odločila njegova veljava. Kot poznavalca slovanskega juga so ga povpraševali za svet razni domači in tuji državniki. Velike vsote je daroval za prosveto hrvaškega naroda: za akademijo l. 1860. 50.000 gld. in pozneje še 110.000 gld; l. 1866. za vseučilišče 50.000 gld., za galerijo slik v Zagrebu je dal 300.000 gld. Sezidal je veliko in lepo katedralo v Djakovu (glej sliko, str. 145.) z 1,200.000 gld. Zato ga po pravici imenujejo jugoslovanskega mecena. (Obširen življenjepis, katerega je hrv. spisal msgr. Cepelić, objavlja sedaj naš „Slovenec“.) Ob biserni maši je škofa Strossmayerja odlikoval sam sv. oče s tem, da mu je poslal „pallium“, kateri imajo redno le nadškofje. Naša slika kaže Strossmayerja seveda še v boljših letih. — *Gorica*. Dve sliki, dva pogleda na solčno Gorico. Prva slika nam kaže Gorico od jugozahodne strani proti severovshodu. Na skrajni desni molí visoko nad mesto grad, nekdanja prestolnica goriških grofov, sedaj vojašnica. Pod gradom na levi se vidi vrh nadškofijskega vrta, nasajen z redkimi drevesi. Na sredi podobe velika hiša z

nizkim stolpom je bogoslovna. — Druga slika kaže Gorico kakor jo vidiš z bližnjega griča Kostanjevice na severovshodni strani mesta. Gledalec je obrnjen proti jugozahodu. Pogled s te strani je čaroben, posebno na večer, ko solnce zahaja in se žareče potaplja v morje onstran furlanske ravani. Zaradi tega prizora — solnčnega zahoda namreč — nam Goričanom zavidajo tujci. Tudi kdor je užival kdaj krasoto gorečih planin (Alpenglúhen) ob solnčnem zahodu, nam bo vendar rad priznal, da je potapljanje solnca v morje veliko veličastnejše. Človek po sili obstane in zre čudo božje roke. — Na ravnem pod Gradom se razteza mesto od jugovshoda proti severozahodu. Na skrajni levi strani je cerkev sv. Ignacija na Travniku (z dvema stolpoma), na skrajni desni je cerkev sv. Vida na Placuti, nekdanja samostanska cerkev usmiljenih bratov. — Gorica je čedno mesto, ki čvrsto raste. V okvirju italijanskega neba se vidi še lepša nego je. Od koder koli sem se vračal v Gorico, tudi z velikih mest, vselej sem našel Gorico prijazno, vedro mesto. Ni čuda, da se zanjo tako srdito borita dva naroda: slovenski in italijanski. Vredna je!

Dr. P.

† *P. Emanuel Drevenšek*. Spodobno je, da se spomnimo rojaka, ki je v daljnji tujini deloval za krščansko vero in omiko, svojemu poklicu žrtvoval svoje življenje, a pri svojem delu vedno se spominjal svojega naroda. Lani je v „Slovincu“ obširno opisoval razmere v južni Afriki; tudi nam je včasih pisal in obljubil daljši spis iz svojega delovanja. Toda smrt ga je prehitela ob koncu minulega leta. Deloval je kot trapist v Marianhillu, v Natalu, ki je država v Južni Afriki. Njegov opat ga je poslal proti koncu min. leta še z nekim drugim duhovnikom v nemško vshodno Afriko, da bi tam ustanovil novo misijonsko postajo. A na tem misijonskem potovanju ga je doletela smrt šele 30 let starega. N. v m. p. (Slika pride prihodnjič.)

Socijalni pomenki.

(Dalje.)

Vrh tega je Enfantin zahteval, naj se brž prične delovanje v korist zadnjemu, proletarskemu stanu.

Nekaj pristašev je potegnilo pri tem prepiru z Bazardom. A njegova ločina se je kmalu razpršila. Bazard sam je ves potrt par mesecev po razdoru z Enfantinom umrl. Ta je imel za seboj še precejšno število privržencev. Proglasili so ga za najnpravnjega človeka na svetu, kot pravega St.-Simonovega naslednika in kot vrhovnega načelnika novi religiji.

Za Bazardovega vodstva so se vadili zlasti v teoriji, v naukih St.-Simonstva; sedaj se je to opustilo in pričelo se je praktično delo. Enfantin je slovesno proglasil, da je meso dobilo svoje pravice; posvetil je delo, jed, čutne strasti v umazanih besedah. Zatrjeval je, da šele ko pride pričakovana ženska odrešenica, dobi njegova religija od nje zakonik dostojnosti in sramežljivosti. Dokler pa nje ni, tudi teh dveh lastnostij ni mogoče imeti. Ob vseh možnih prilikah je sanjaril Enfantin o ti bodoči ženski, pozival je, zatrjeval, da jo v duhu že gleda, a vendar je ni hotelo biti od nikoder. Pozimi l. 1832. je napravil velik ples, da bi bil morda pri njem iztaknil izveličarico, pa zastonj.

V tem času je jelo St.-Simonovcem zmanjkovati denarja. Izkušali so si ga pridobiti z delniško družbo, a le še bolj so zabredli v dolgove. Ubožno ljudstvo, katerega se je precej oklenilo Enfantina, išoč pomoči, je izprevidelo, da nikamor ne kaže in se je ločilo. Samo lepe besede niso mogle nasititi njegovih potreb. Izobraženejši privrženci so pri podlih, skrajno umazanih gledaliških predstavah, ki so si jih prirejali, iskali zabave. Nekoč jih je pri taki predstavi zasačila policija in razgnala, nekaj tudi pozaprla. Enfantin se pa vendar še ni spametoval. Sprl se je s svojim najzvestejšim tovarišem Olin-dom Rodriguesom zaradi svoje brezozirne doslednosti. Rodrigues je trdil, da mora v saint-simonski družini poznati vsak otrok svojega očeta. Enfantin pa mu je odvrnil, da je samo ženska poklicana, da odgovarja temu vprašanju. Kmalu nato je nehal izha-

jati „Le Globe“, ker mu je zmanjkalo denarja.

Enfantin še ni miroval. V Menilmontant-u je imel posestvo — prostorno hišo in lep vrt. Dobil je štirideset ljudi, ki so se z njim vred nastanili v njegovi hiši in se organizovali prav samostansko. Čudno je bilo to, kako je mogel boritelj za ravnopravnost stvari in mesa priti na to misel, a dejal je, da je taka organizacija v prehodni dobi potrebna, da vzgoji krepkih, za vse boje sposobnih pristašev St.-Simonstvu. Nova rodbina je delala v raznih strokah, med delom pa prepevala himne. Enfantin ji je pa razkladal svoje sanjarije.

Malo časa je trajala ta komuniška družba. Dne 27. vel. srpana l. 1832. so pozvali Enfantina s štirimi tovariši pred porotnike, češ da razširjajo državi in človeštvu pogubne nauke. V slepem ponosu je mislil Enfantin, da bo očaral porotnike in sodnike s svojim blestečim zagovorom. A v resnici jih je samo ujezil. Tudi to mu je bilo všeč. „Zmagal sem vas“, jim je zaklical. Njegovi tovariši so v obrambo izvlekli na dan vse možne stvari — matematiko, zgodovino, pesništvo, estetiko, toda nič ni pomagalo. Porotniki so jih obsodili bolj zaradi njihovih zagovorov, nego zaradi zločina, ki se jim je podtikalo.

Zadnji St.-Simonovci so nato v ječi premišljali vrednost svojih sanjarij. Menilmontantska družba se je razpršila sama po sebi. Nekaj pristašev je na svojo pest iskalo sreče s svojim načelom po svetu. Razkropili so se. Enfantin je pa, izpuščen iz ječe, še vedno iskal ženskega Mesije do svoje smrti.

Da še bolje spoznamo st.-Simonsko gibanje, ki je na Francoskem nastopilo s tako silnim sijajem, podajemo tu nekaj stavkov iz Enfantinovih del. O Bogu piše:

„Bog je vse, kar je; vse je v njem, vse je po njem.

Nič našega ni izven njega, marveč vsak izmed nas je v njem.

Vsakdo izmed nas živi njegovo življenje in vsi smo njega deležni, zakaj on je vse, kar je.“

To je pač jasen panteizem!

O Odrešeniku piše:

„Svet je pričakoval odrešenika. St. Simon je prišel.

Mojzes, Orfej, Numa so organizovali materialna dela.

Jezus Kristus je organizoval duševna dela.

St. Simon je organizoval religijska dela.

Torej je St. Simon povzel Mojzesa in Jezusa Kristusa. Mojzes bodi v bodočnosti načelnik bogočastju, Jezus Kristus glavar dogmam, St. Simon glavar religiji, papež.“

Nova religija brez osebnega Boga! Ta misel pač ni izvirna. Takih poskusov imamo obilo že iz 18. veka. Na Angleškem so poskušali svojo srečo v tem zmislu Shaftesbury, Woolston, David Williams, Connor; na Francoskem: Jean Leclerc in Toustaint; na Nemškem: Lessing in Basedow.

Tudi novih Mesijev je bilo že pred St. Simon-om obilo. Kako sijajno sta nastopala Saint-Martin in Swedenborg! Kako izvrstno so igrali svoje teofilantropske vloge La Réveillère, Bernardin, Hany, Dupont! Kabalist van Helmont je hotel tako v vsem veljati za novega Mesijo, da se je dal poviti s povoji in položiti v jasli, kjer je izkušal posnemati otroški jok.

Tudi v svoji teokraciji ni St. Simon izviren. Bramani imajo že izdavnata tako družabno organizacijo.

Naravoslovje je St.-Simonstvu gol epikureizem, zmešan z mnogoženstvom ali tudi z mnogomoštvom. V socialno-politiških stvareh imamo v tem sestavu komunizem, ki je imel pred njim, poleg njega in za njim mnogo doslednejše zagovornike.

Samo v jedni stvari je St.-Simonstvo izvorno: v Enfantinovi trditvi o popolni ravnopravnosti in neodvisnosti ženskega spola, ki se mora javiti tudi v družbi tako, da mora dvo-duhovnik, moški in ženska, vladati splošno religijsko družbo, ki naj reši človeštvo. S popolno emancipacijo ženskega spola je v zvezi umazana „emancipacija mesa“, katero nebrojokrat poudarja Enfantin v svojih spisih.

O popolni ravnopravnosti ženskega spola navajamo te-le njegove stavke:

„Mož in ženska, to je družabni posamnik (individu social). Novi нравni red zove žensko k novemu življenju: treba je, da nam ženska razodene vse, kar čuti, vse, kar želi, vse, kar hoče za bodočnost. Noben človek, ki bi hotel tak zakon naložiti ženski, ni St.-Simonovec

in jedino st.-Simonsko stališče gledé na žensko je izjava, da nimamo pravice je soditi.“

O dvo-duhovniku pravi:

„Naloga duhovnikova je, čutiti jednako dve naravi, urejati in razvijati čutne in telesne nagone. — Kako krasna bo naloga družabnega duhovnika, moškega in ženske! Kako bo plodovita! Brž bo ohladil umu nepremišljeno ognjevitost, ali uredil neurejene čutne nagone; kmalu bo tudi vzbujal apatiški um ali ogrel otrple občutke, zakaj spoznavati bo moral vso čarobnost dostojnosti in sramežljivosti, pa tudi vso milino osebnega odajanja in slasti.“ — Te besede govoré dovolj same zase.

Nekak napredek v razvoju komuniškega načela pa vendar opažamo v St.-Simonstvu. Kakor pri drugih komunistih, se zametava tudi po njegovih naukih dedno pravo, rodbina in domovina, toda ne proglašá se popolna skupnost pozemskega premoženja, marveč zahteva se, naj se to premoženje delí po zmožnostih in zaslugah. Vrh tega imamo v St.-Simonstvu mnogo posamnih študij o narodno-gospodarskih zadevah: o obrtu, o bankah, o hipotekah, o pavperizmu, ki niso brez vrednosti. Slobodno tekmovanje se obsoja; namestu njega ima stopiti javna oblast, ki naj vodi proizvodnjo in kroženje blaga. Cene naj bodo stalno določene. Obrtna svoboda je škodljiva.

Zlasti z ozirom na te študije pravi o St.-Simonovcih Cantù¹⁾:

„Objavili so ideje, ki jih sicer niso iznašli, toda spojili v jedinstven sestav v dogmatiški obliki s toliko ročnostjo, da ne bodo več izginile iz skupnega zaklada.“ Louis Reybaud pa piše²⁾:

„St.-Simonstvo bo v socialni bodočnosti to, kar je balon za poskušnjo v zrakoplovni izkušnji. Tak balon se vzdiguje pred očmi iznenajene množice, dviga se, po malem se zmanjšuje in se ziblje v ozračju; po kratki in sijajni dobi je po njem. Toda veliki balon je ob tem vsaj to pridobil, da pozna nekaj zračnih pasov in sitnosti vetrov, ki ga čakajo na njegovem potu.“

(Dalje.)

¹⁾ Allgemeine Geschichte der neueren Zeit. Nach der siebenten Auflage des italienischen Originals von Dr. J. A. Mor. Brühl. Regensburg. Manz. 1891. V. Band str. 1040.

²⁾ Études sur les réformateurs et socialistes modernes. Paris. Guillaumin et Co. 1848. V. édition. str. 161. Njegovo delo je dobilo l. 1841. veliko darilo od francoske akademije.